

Korištenje uvredljivih hashtagova među mladima na društvenim mrežama

---

Vučetić, Antonija

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:045873>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Antonija Vučetić

**KORIŠTENJE UVREDLJIVIH
HASHTAGOVA MEĐU MLADIMA NA
DRUŠTVENIM MREŽAMA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA KOMUNIKOLOGIJU

Antonija Vučetić

**KORIŠTENJE UVREDLJIVIH
HASHTAGOVA MEĐU MLADIMA NA
DRUŠTVENIM MREŽAMA**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Lana Ciboci

Zagreb, 2020.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Internet i novi mediji.....	3
2.1. Sigurnost na internetu	4
2.2. Novi mediji.....	5
2.3. Korištenje interneta i novih medija	5
3. Elektroničko nasilje	7
3.1. Fenomen modernog doba - sekstanje.....	8
3.2. Posljedice elektroničkog nasilja	11
3.3. Pristup školskih djelatnika u borbi protiv elektroničkog nasilja.....	12
3.4. Preventivni programi	14
4. Pregled istraživanja elektroničkog nasilja	17
5. Upotreba uvredljivih <i>hashtagova</i> na društvenim mrežama	24
5.1. Rezultati.....	25
5.2. Rezultati objava s obzirom na korišteni <i>hashtag</i>	31
5.3. Rasprava.....	32
6. Zaključak	34
7. Popis korištenih izvora.....	36
8. Prilozi	39

Sažetak

U današnje vrijeme sve veći broj djece i mladih koristi medije pa tako i društvene mreže pri čemu su tzv. *hashtagovi* postali neizostavan dio njihove komunikacije. Prvotna namjena *hashtagova* dobila je novu funkciju: okupljaju ljude zainteresirane za istu temu. Iako je *hashtag* imao pozitivnu konotaciju, s vremenom je poprimio i negativni oblik što može dovesti do zlostavljanja na internetu. Elektroničko nasilje može se najjednostavnije definirati kao namjerna čin agresije ili namjerna djela koja čine štetu drugoj osobi, a koja se odvijaju putem novih medija. Neki autori uključuju i element ponavljanja u svoju definiciju elektroničkog nasilja, dok drugi naglašavaju da takva vrsta nasilja uključuje otvorenu agresiju ili direktan sukob. Objavljivanjem sadržaja na društvenim mrežama, mladi mogu nehotice objaviti i informacije o svojim seksualnim navikama. Iako takve informacije, ili čak fotografije, mogu biti poslone u privatnoj poruci, one često budu korištene u svrhu činjenja elektroničkog nasilja. Žrtva nasilja, najčešće osoba ženskog spola, u tom slučaju bude etiketirana kao „kurva“ ili „drolja“. Analizom sadržaja nastojat će se utvrditi vrste, količina i načini korištenja uvredljivih *hashtagova* kurva, drolja, drolje i *slutshaming* na *Facebooku*, *Twitteru* i *Instagramu*.

Ključne riječi: elektroničko nasilje, *hashtag*, kurva, *slutshaming*

Summary

Nowadays, an increasing number of children and young people use the media and social networks. Hashtags have become an indispensable part of youth communication on social networks. The original purpose of hashtags has been given a new function: they bring together people interested in the same topic. Although the hashtag had a positive connotation, over time it also took a negative form which can lead to online abuse. Cyberbullying can be most simply defined as an intentional act of aggression or intentional acts that harm another person, which take place through new media. Some authors include an element of repetition in their definition of cyberbullying, while others emphasize that this type of violence involves open aggression or direct conflict. By posting content on social media, young people can inadvertently post information about sexual habits. Although such information, or even photos, can be sent via private messages, they are often used for the purpose of committing cyberbullying. Victims of violence, most often female, are labeled as a "whore" or "slut". Using method of content analysis, the author will try to determine the types, quantities and ways of using offensive hashtags whore, slut, sluts and slutshaming on Facebook, Twitter and Instagram.

Keywords: cyberbullying, hashtag, whore, slutshaming

1. Uvod

Zlostavljanje među mladima oduvijek se pojavljuje, ali u današnje vrijeme ono je poprimilo novi oblik kroz tzv. elektroničko nasilje. Elektroničko nasilje može se najjednostavnije definirati kao namjerna čin agresije ili namjerna djela koja čine štetu drugoj osobi, a koja se odvijaju putem novih medija. Neki autori uključuju i element ponavljanja u svoju definiciju elektroničkog nasilja, dok drugi naglašavaju da takva vrsta nasilja uključuje otvorenu agresiju ili direktan sukob (Ybarra, Mitchell, 2004 prema Wade, Beran, 2011: 45). Elektroničko nasilje je nusproizvod adolescentske agresije i elektroničke komunikacije čiji porast stvara osjećaj zabrinutosti (Patchin, Hinduja, 2012). Posebnost elektroničkog nasilja u odnosu na tradicionalno nasilje jest što dvije osobe ne moraju fizički biti na istom mjestu u isto vrijeme, već je potrebno da dvije osobe posjećuju istu stranicu ili koriste istu društvenu mrežu (ne nužno u isto vrijeme) (Patchin, Hinduja, 2006). Tradicionalni oblici nasilja među mladima bili su prostorno orijentirani, najčešće se zlostavljanje odvijalo u školi, na putu do ili iz škole itd., dok elektroničko nasilje ima samo mrežno ograničenje (povezanost na internet); žrtve elektroničkog zlostavljanja mogu biti zlostavljane i kod kuće, bez obzira na vrijeme (Patchin, Hinduja, 2006). Tko god posjeduje znanje potrebno za korištenje elektroničkih medija posjeduje moć koja ga čini superiornim u odnosu na žrtvu. Moć zlostavljača u ovakvom tipu nasilja ne mora se nužno temeljiti na fizičkoj snazi, već je fokus prebačen na tehnološko znanje (Patchin, Hinduja, 2006).

Kako navode urednici knjige *Cyberbullying Prevention and Response: Expert perspectives*, Justin W. Patchin i Sameer Hinduja (2012), kada se govori o internetu u današnje vrijeme, ne misli se isključivo na njegov sadržaj, na tehnologiju ili medije - internet je produkt ljudske kreativnosti, socijalnosti i produktivnosti. Na internetu se odvijaju mnogi dijelovi ljudskog života, od socijalizacije, istraživanja, komunikacije pa sve do produkcije određenog sadržaja; internet nije odvojen od našeg stvarnog života, već je u njemu ukorijenjen i čini njegov veliki dio. Kada se govori o sadržaju na internetu, misli se i na informacijski i na bihevioralni sadržaj. Elektroničko nasilje je samo jedan negativan primjer bihevioralnog sadržaja na internetu. Internet se konstantno mijenja i teško ga je regulirati. Kako bi se internet regulirao potrebna je suradnja članova kućanstava, školskih djelatnika i predstavnika zakona. Da bi se smanjili rizici korištenja interneta, posebice kod djece i mladi, treba stvoriti kulturu samoregulacije koja uključuje kritičko mišljenje o sadržaju koji se koristi ili objavljuje. Treba stvoriti i osjećaj

poštovanja prema drugima, kako kod kuće, tako i u školi. Kod educiranja mladih trebaju se osvijestiti potencijalni rizici na internetu i naučiti ih na koji način izbjeći štetu. Jedna od vodećih autorica europske studije posvećene mogućnostima, rizicima i sigurnosti djece na internetu (EU Kids Online) napisala je da je „svijet bez rizika (je) nepoželjan. Djeca moraju naučiti uzimati proračunate rizike i, koliko je to moguće, nositi se s posljedicama. Razvojni psiholozi jasno navode da je suočavanje s rizikom važno .... Bez iskustva o nesreći, dijete može biti zaštićeno, ali nema se na što prilagoditi i tako neće postati otporno. Društvo koje izbjegava rizik će, paradoksalno, pogoršati, a ne smanjiti ranjivosti koju nastoji zaštititi potkopavajući razvoj otpornosti.“ (Livingstone, 2010: 12) Umjesto da se uklone svi rizici, djecu treba pustiti da se sami izbore ako dođe do nesporazuma s vršnjacima i biti im svojevrsna potpora, ako je uopće budu i trebali (Patchin, Hinduja, 2012).

2. Internet i novi mediji

Internet pruža mjesto na kojem se može ispitati samokontrola, na kojem se može naučiti nositi s tolerancijom i sa suprotnim mišljenjima; to je mjesto na kojem se mogu izraziti osjećaji na zdrav način, mjesto na kojem se može kritički razmišljati i donositi odluke. Sve će to biti onemogućeno ako je okruženje neprijateljsko. Ako mladi ne budu otvoreni prema istraživanju tehnologije i njenih benefita, oni će kasniti za razvojem svojih vršnjaka u tehnološkom smislu (Patchin, Hinduja, 2012).

Jedna od zamki interneta je anonimnost korisnika. Iako anonimnost s jedne strane štiti privatnost korisnika, s druge strane ona može biti okidač za antisocijalna ponašanja, kao npr. kršenje pravila. Christopherson (2007 prema Wade, Beran, 2011) tvrdi da deindividualizaciju karakterizira smanjeno samoopažanje i samoevaluacija, a povećava se potreba za grupnom evaluacijom. Ako članovi grupe elektroničko nasilje karakteriziraju kao nešto poželjno i pozitivno, i ostali (anonimni) članovi će se tome prikloniti kako bi dobili potrebnu evaluaciju od ostalih članova grupe (Wade, Beran, 2011).

Poteškoće prilikom korištenja interneta stvara to što internet nema kontrole ili je ona vrlo mala. Problem kontrole interneta leži u tome što nema odgovorne osobe koja bi nadgledala korisnike, čime kao odgovorna osoba postaje isključivo korisnik čije je osobne izbore i mišljenje ponekad teško razumjeti. Time internet postaje mjesto na kojem se slobodno izražavaju ideje što stvara plodno tlo za represiju. Koristeći blagodat tehnologije, zlostavljač može slati ili objavljivati bolne, ponižavajuće ili prijeteće poruke i sadržaje drugim osobama, ili čak na javnim forumima ili stranicama koje posjećuje veliki broj korisnika (Patchin, Hinduja, 2012). Iako bi roditelji mogli biti ti koji će donekle kontrolirati ponašanje na internetu, kako navodi Ann Collier (2012) u poglavlju „A 'Living Internet': Some Context for the Cyberbullying Discussion“, činjenica je da roditelji nisu odrasli u jednakom okruženju kao i njihova djeca i najčešće ne razumiju što se točno događa, a možda se i boje razumjeti jer im je takvo okruženje nepoznato. Zbog toga najčešće pretpostavljaju najgore. Pridoda li se tome i ekstremni prikaz slučajeva u medijima, stvara se prostor za paniku. Mora se imati na umu da su takvi slučajevi ekstremni i da su daleko od realnosti i onoga što se odvija na društvenim mrežama u svakodnevnicu. Okruženje na društvenim mrežama je kolektivno iskustvo koje se stvara djelovanjem individualca, što znači da je za sigurnost takvog okruženja potrebna suradnja i pregovaranje njegovih kreatora.

2.1. Sigurnost na internetu

Sigurnost na internetu, kao i sigurnost u svakodnevnom životu, više je povezana s ponašanjem i ljudskošću, nego s tehnologijom. Osim fizičke sigurnosti (ili sigurnosti od fizičkog nasilja), možemo navesti i psihološku sigurnost (oslobođenost od okrutnosti, zlostavljanja ili prikaza neželjenog sadržaja), sigurnost povezana s reputacijom i zakonom (oslobođenost od bilo kakvih „negativnih osobnih, socijalnih, profesionalnih ili legalnih posljedica“) (Patchin, Hinduja, 2012: 21), i sigurnost povezana s identitetom i (*online*) zajednicom (zaštita od krađe identiteta i napada na *online* zajednicu - to vrijedi na lokalnoj, nacionalnoj i internacionalnoj razini). Sve ove sigurnosti trebale bi vrijediti za svakog građana i biti temelj za stvaranje *online* državljanstva. Novi mediji bi se trebali poučavati u školama, u teoriji i praksi, kao što se godinama u školama učilo o tradicionalnim medijima.

Henry Jenkins je 2009. godine rekao da postoje četiri aktivnosti koje su u središtu života mladih: cirkulacija (korištenje) različitih medija, povezivanje s ljudima istih godina, stvaranje sadržaja za medije i suradnja s drugim učenicima i prijateljima. Te četiri aktivnosti su krucijalne kako bi jedna osoba išla u korak sa svojim prijateljima i ostalim učenicima. Škola može preuzeti ulogu u edukaciji o novim medijima jer mladi često trebaju nekog tko će ih voditi, ali ne znaju kome se obratiti. Škole najčešće zabranjuju uporabu društvenih mreža, a predavanja o sigurnosti na internetu najčešće stvaraju nepotreban strah. Iz tih razloga mladi su prepušteni sami sebi, umjesto da im se omogući edukacija o korištenju i sigurnosti. Kako se djeca ne ostavljaju bez nadzora u parkovima, na javnim bazenima i trgovačkim centrima, tako ih se ne bi trebalo pustiti da bez nadzora otkrivaju svijet interneta, prije nego na to sami budu spremni (Collier, 2012 prema Patchin, Hinduja 2012: 9). Kako navodi Jon Brown (2017), da bi se izborili s rastućim brojem prekršaja na internetu, potrebna je globalna suradnja koja primarno mora biti fokusirana na zastrašivanje, tretmanu koji uključuje i žrtve i prekršitelje, ali ipak najbitnije je usmjeriti pozornost na prevenciju nedopuštenih aktivnosti. Da bi se to ostvarilo potrebna je suradnja vlasti, gospodarstva i nevladinih organizacija.

Sonia Livingstone (2017) ističe kako je teško povući jasnu liniju između života na internetu i realnosti jer svakodnevica sve više ovisi o aktivnostima na internetu. Problem je u tome što je teško razlikovati mogućnosti i rizike na internetu, posebice za djecu i mlade. Na internetu je teško razlikovati ono što je pravo i iskreno; često se ne zna hoće li se nešto dogoditi ako

posjetimo neku stranicu i hoće li biti kakvih posljedica. Nove stranice i usluge se pojavljuju svakoga dana i to povećava broj riskantnih mogućnosti koje privlače mlade (Brown, 2017).

2.2. Novi mediji

Novi mediji i internet imaju mogućnost pretraživanja sadržaja, s tim da sadržaj nikada ne nestaje s mreže (Boyd, 2008). Taj isti sadržaj moguće je više puta kopirati s jednog mjesta na mreži i replicirati na drugo mjesto. Publika tog sadržaja često nije samo primarna publika kojoj je sadržaj namijenjen, već je sadržaj potencijalno vidljiv i drugim korisnicima ukoliko se replicira (nadogradivost publike). Nadograđivanjem publike ona postaje nevidljiva i nepoznata i nikada se ne može reći sa sigurnošću tko je vidio ili koristio određeni sadržaj. To sve stvara nejasnu granicu između javnog i privatnog; zbog nepostojanja kontrole ne postoje ni određene granice. Na primjer, nešto što je poslano u privatnoj Facebook poruci jedno popodne, može sutradan biti dostupno cijeloj školi; tu vidimo primjer nadogradivosti (prvotno se mislilo da će publiku činiti samo jedna osoba), nevidljive publike (ne znamo tko je točno od učenika škole vidio te poruke) i pitanje privatnog/javnog (je li to postalo javno onog trenutka kada se objavilo na nekoj društvenoj mreži?) (Boyd, 2008).

Još jedan faktor koji bitno otežava učenje mladih o pravilnom ponašanju na internetu jest to što nema neverbalne komunikacije, facijalnih ekspresija i ostalih neverbalnih znakova koji inače odaju osobu s kojom komuniciramo. To dovodi do nedostatka empatije i uljudnosti, zbog čega se konstantno moramo podsjećati da se s „druge strane“ radi o ljudskoj osobi s osjećajima. Ne postoji univerzalan lijek kojim bi se mogli „riješiti“ ovi faktori, ali ponavljanjem ovog znanja i njegovim prenošenjem na mlađe generacije može pomoći da se društvene mreže koriste s više opreza (Collier, 2012 prema Patchin, Hinduja, 2012).

2.3. Korištenje interneta i novih medija

Sve veći broj djece u Ujedinjenom Kraljevstvu koristi tablet, a sve manje mobilne uređaje ili televiziju (Livingstone, 2017 prema Brown, 2017: 24). Objašnjenje možemo pronaći u tome što sve više roditelja zabranjuje korištenje televizije u sobi, kako bi djeci osigurali što bolji san i neometano učenje. S druge strane, tablet pruža sve benefite koje ima mobilni uređaj, s tim da

nema distrakcija (npr. poruke, pozivi...). S druge strane, djeca sve manje gledaju televiziju ili čitaju knjige, a sve više gledaju kratke video uratke na mobilnim uređajima ili na tabletima. Sve mlađa i mlađa djeca posjeduju vlastiti tablet (Livingstone, 2017 prema Brown, 2017: 24). U Ujedinjenom Kraljevstvu čak 25% djece u dobi 0-2 posjeduje tablet, kao i 36% djece u dobi 3-5. Zanimljivo kako djeca do pet godina savladaju niz vještina koje su povezane uz korištenje tableta, a u toj dobi najčešće ne znaju ni čitati ni pisati. Najčešće svaki član kućanstva ima svoj uređaj i nema međugeneracijskog dijeljenja sadržaja. Osim što usmjerenost na vlastiti uređaj otežava roditeljima da prate sadržaj koji njihova djeca koriste, također im otežava pronalazak sadržaja u kojem bi mogla uživati cijela obitelj (Livingstone, 2017 prema Brown, 2017: 24).

Postoji razlika između iskustva roditelja i djece u korištenju interneta. Djeca puno više koriste internet, nego što su roditelji toga svjesni. Nedavna istraživanja neprofitne organizacije *Internet Matters* iz 2015. godine, a koja su provedena u Ujedinjenom Kraljevstvu, pokazala su da djeca i roditelji ne smatraju internet sigurnim mjestom. Slična situacija zabilježena je i u Sjedinjenim Američkim Državama gdje su roditelji više zabrinuti za sigurnost djece na internetu, nego za njihove školske obaveze, odnose s prijateljima i zdravlje (FOSI, 2015 prema Brown, 2017: 25). Odgovor na pitanje zašto roditelji ipak dopuštaju djeci korištenje interneta pruža istraživanje Ofcoma iz 2015. godine prema kojem roditelji smatraju da djeca dobivaju nove prilike za učenje, internet od njih zahtijeva emocionalno ulaganje (posebice videoigre) i ispunjava njihovo vrijeme (Blum-Ross, Livingstone, 2016 prema Brown, 2017: 26). Nažalost, na pitanje koje točno benefite vide od korištenja interneta, roditelji najčešće nemaju odgovora. Korištenje interneta ispunjava djeci vrijeme kada im se roditelji ne mogu posvetiti (zato što su roditelji često zauzeti ili umorni). Djeca se vesele takvim trenucima jer onda rade ono što žele, praktički bez nadzora. Roditelji kažu da bi voljeli znati za više internetskih stranica koje stimuliraju djecu i proširuju njihovo znanje i očekuju škole da ih se o tome educira. Nažalost, u praksi to često nije slučaj. Kada su u pitanju tradicionalni mediji – npr. dječje knjige i filmovi, postoje osobe koje su educirane za to i kojima se može obratiti za savjet. Kada je u pitanju internet, roditelji nemaju koga pitati. Zbog toga djeca često posjećuju ograničen broj stranica, koje su ili komercijalne ili ne priliče njihovoj dobi (Ofcom, 2016 prema Brown, 2017: 26).

3. Elektroničko nasilje

Digitalni svijet donosi puno mogućnosti svojim korisnicima – mogu saznati što god žele, dopisivati se s prijateljima koji ne žive blizu njih, igrati igre s mladima iz svih dijelova svijeta te mogu kreirati i objavljivati sadržaj kako bi ga svi mogli vidjeti. Čak im može pružiti i pomoć u učenju i pisanju domaćeg rada. Svo to znanje može poslužiti i jednog dana pri izboru karijere. Iako je elektroničko nasilje pojam koji ima puno šire značenje, kada ga se koristi najčešće se misli na vršnjačko nasilje. Vršnjačko nasilje poprima mnoge forme: agresija i prijetnje nasiljem, uvrede, seksualno zlostavljanje, homofobija i mnoge druge. Kod vršnjačkog nasilja problem stvara što nije lako odrediti tko je žrtva, a tko zlostavljač, je li uopće zlostavljač svjestan svojih postupaka i zna li da vrši neku vrstu nasilja (Brown, 2017). Elektroničko nasilje najčešće počinje u školi i nastavlja se kod kuće. Ono je odgovor na incident koji se dogodio u školi; započinje jednim od tradicionalnih oblika nasilja i nastavlja se aktivnostima na internetu (Cassidy, Jackson, Brown, 2009).

U edukaciju o ponašanju na internetu treba uključiti i roditelje. Međutim, nekada roditelji smatraju da takva edukacija djeci nije potrebna (posebice djeci u nižim razredima osnovne škole). Roditelji smatraju da edukacija djece te dobi može ostaviti negativne posljedice na djecu, da škola ima primarno akademsku svrhu, a ne odgojnu i da njihovu djecu „ne treba savjetovati o sigurnosti na internetu jer nisu glupa“ (Brown, 2017: 39). Roditelji smatraju da se elektroničko nasilje događa samo djeci koja koriste internet i da ako djecu drže podalje od virtualnog svijeta da su sigurna; često u obzir ne uzimaju raspon interneta, koji uključuje i bilo koji vid digitalne komunikacije (Brown, 2017).

Odrastanje u *online* svijetu nije lako jer se djeca u ranoj dobi susreću s više vrsta nepriličnog sadržaja. Andy Phippen, autor poglavlja u knjizi urednika Jona Browna (2017), provodio je istraživanje u suradnji s udrugom South West Grid for Learning (SWGfL). Istraživanje je provedeno među djecom u dobi od 7 do 18 godina. Jedan dvanaestogodišnjak je izjavio da su mu do te dobi već slali proste slike, da ga je jedan pedofil pokušao vrbovati preko igre i da su mu vršnjaci ostavljali neprilične komentare ispod videa na Instagramu. Istraživanjem je utvrđeno da 80% djece u dobi od 8 do 11 godina igra videoigre, a 36% njih već kreira sadržaj na internetu (Phippen, 2016 prema Brown, 2017: 54). Komunikacija preko videoigara često zna sadržavati psovke i uvrede. Jedno dijete je izjavilo da su mu rekli da je *gay* zato što voli svog

tatu, a drugom su rekli da će mu odsjeći glavu. To prikazuje kompleksnost *online* svijeta i veliki broj kanala koji omogućuju nasilje. Sadržaj koji najviše uznemiruje djecu na internetu su psovke, razni video materijali na kojima se zlostavljaju životinje i prikazuju uznemirujuće reklame (Brown, 2017).

Za vrijeme komunikacije preko interneta, često se upotrebljavaju avatari ili se mijenja identitet (npr. promijeni se spol, dob ili stavi tuđa fotografija). Više od polovice uzorka (52%) osnovnoškolske dobi istraživanja provedenog u Kanadi pokazalo je da se djeca na internetu često pretvaraju da su starija, najčešće kako bi dobili pristup stranicama za odrasle. Nastavno na ovu praksu, 33% djece izjavilo je da se na internetu pretvaraju da su netko drugi; 23% ispitanika sudjelovalo je u aktivnostima u kojima ne bi sudjelovali u stvarnom svijetu, 23% ispitanika je promijenilo spol, 19% je prikazalo različit fizički izgled od stvarnog, a 15% ispitanika je izjavilo da su se na internetu ponašali drugačije nego u stvarnom svijetu, ponašajući se zločesto i neobuzdano (Cassidy, Jackson, Brown, 2009).

3.1. Fenomen modernog doba - sekstanje

Sekstanje je produkcija i distribucija eksplicitnih fotografija, bilo jednom ili većem broju primatelja. Riječ *sexting* dolazi od engleskih riječi *sex* i *texting*; pojam se primarno odnosio na primanje ili slanje seksualnih poruka, danas se taj pojam proširio i na društvene mreže poput Facebooka, Instagrama i Twittera (Davidson, 2014). Pojam sekstanje obuhvaća širok spektar scenarija: fotografiranje samog sebe i svjesno slanje fotografije prijatelju ili intimnom partneru, redistribucija te iste fotografije trećim osobama bez znanja osobe koja je na fotografiji, fotografiranje osobe bez njezinog znanja i na kraju postavljanje vlastite eksplicitne fotografije na tvrdi disk (Crofts i sur., 2015). Ne treba čuditi što mladi sekstaju u tolikoj mjeri, kad je to popularno među poznatim zvijezdama i velikim brojem odraslih. Imaju potrebnu opremu za to - mobilni uređaj kojim mogu snimiti fotografiju i onda je brzo i jednostavno distribuirati putem istog uređaja. Sekstanje nije izum nove generacije, Polaroid fotografije bile su popularne zbog toga što su se odmah mogle razviti i nije trebalo ići kod nekog gdje je postojao rizik da bi netko te iste fotografije mogao i vidjeti. Jedino je bila otežana distribucija tih slika, što danas sigurno nije slučaj. Upravo to čini sekstanje tako riskantnim. Sama distribucija fotografija nije riskantna, kolika je riskantna mogućnost njihove redistribucije. Na primjeru sekstanja i

zloporabe fotografija nastalih u tu svrhu vidi se kako mjere prevencije nisu uvijek uspješne u suzbijanju vršnjačkog nasilja.

U sklopu istraživanja u suradnji s neprofitnom organizacijom SWGfL, jedan dječak je tijekom razgovora s ispitivačem Andyjem Phippenom (2016) na temu *online* tehnologije i seksizma izjavio da popularne cure ne sekstaju jer sekstanje služi kao svojevrsna promocija. Netko tko ima djevojku ili dečka nema potrebe za sekstanjem (a popularne cure su najčešće već zauzete). Sekstanjem se najčešće bave osobe koje traže pozornost, koje se žele svidjeti drugima i koje žele biti popularne. Najviše šokira činjenica da mladi olako shvaćaju tu situaciju. Te iste fotografije najčešće vidi puno veći broj ljudi i zbog toga se vrši nasilje nad osobom koja se fotografirala, ali za mlade je to normalno (Phippen, 2017 prema Brown, 2017: 48). Objašnjenje leži u tome što incidenti brzo postaju „stara priča“- time nestaju i sram i razlozi za činenje nasilja. Žrtva je najčešće osoba ženskog spola, dok zlostavljači mogu biti osobe oba spola. Žrtva se najčešće etiketira kao „kurva“ ili „drolja“. Iako u velikom broju slučajeva i sami zlostavljači sekstaju, svoje zlostavljanje opravdavaju time što je žrtva „uhvaćena na djelu“ (Phippen, 2017 prema Brown, 2017: 48-49). Kako se navodi u knjizi Jona Browna (2017), neke djevojke kažu da je ljubomora pravi razlog zlostavljanja - žrtva dobiva pozornost od mladića za koje bi zlostavljačice voljele da obrate pozornost na njih. Još jedno od objašnjenja je da zlostavljanjem drugih štite sami sebe - usmjeravanjem pažnje na žrtvu sprječavaju da i oni sami budu žrtve.

Zanimljivo je da osoba koja je primarni primatelj fotografije i koja ju je distribuirala nije nikada žrtva i ne smatra se da je ona za nešto kriva. Žrtva nasilja je sama sebi kriva „jer da pošiljatelj nije htio da se ta slika vidi, on ili ona ju nije trebao ni poslati“ (Phippen, 2017 prema Brown, 2017: 49) . Privlači pažnju i to što pošiljatelj šalje fotografiju najčešće kada ga se za to pita, ali se i on dalje smatra jedinim odgovornim. Ako neka osoba ne pošalje sliku najčešće ju se verbalno zlostavlja. Mladi ne smatraju čudnim kada ih netko pita da pošalju svoju голу sliku; upravo tu vidimo razliku između razgovora vođenog putem tehnologije i razgovora licem-u-lice. Postavljanje istog pitanja licem-u-licem smatra se seksualnim uznemiravanjem, a kada se to isto pitanje postavi putem poruke, onda je to normalna stvar (iako i mladi priznaju da bi to isto trebalo biti uznemirujuće, ali iz nekog razloga nije) (Brown, 2017).

Sekstanje u vezama smatra se prihvatljivim, čak i poželjnim te je to posebice važno za veze na daljinu (Crofts i sur., 2015). Djevojke smatraju da je slanje eksplicitnih fotografija svojevrsan dar - time se potiče partnerova seksualnost i osigurava se da je njegova partnerica fokus njegove

mašte. S druge strane, sekstanje izvan veze povezuje se s nedostatkom samopouzdanja (uglavnom kod pripadnica ženskog spola). Samopouzdanje kod djevojaka je jako ranjivo u adolescentskoj dobi i pokušavaju to promijeniti impresioniranjem mladića (Crofts i sur., 2015).

Kako navode Crofts i suradnici (2015), prilikom vođenja razgovora u fokus grupama s mladima u dobi od 18 do 20 godina s tri australska sveučilišta, došlo se do otkrića da su mladi puno svjesniji rizika sekstanja. Svjesni su da na društvenim mrežama poput Facebooka i Instagrama postoji puno veća šansa da će se njihove eksplicitne fotografije redistribuirati. Zbog toga pronalaze alternativne stranice koje će im pružiti veću sigurnost (poput platforme Deviant Art koja je primarno namijenjena umjetnicima; na toj stranici mogu objavljivati svoje radove i drugi korisnici ih komentiraju). Drugi razlog zbog kojeg se koriste alternativne stranice je to što ih preko tih stranica nitko ne može identificirati ili kontaktirati (Crofts i sur., 2015).

Postavlja se pitanje zašto mladi uopće sekstaju ako su svjesni rizika. Ne postoji samo jedan odgovor, ali na to utječe više faktora. U doba moderne tehnologije ne postoji jasna granica između javnog i privatnog. Mladi svoje identitete stvaraju na društvenim mrežama i na njima traže potvrde od svojih virtualnih prijatelja. Identiteti se stvaraju na društvenim mrežama i zatim taj prikaz stvara istinu o nekome. Drugim riječima, mi procjenjujemo ljude ovisno o tome kako su se prikazali na društvenim mrežama (Crofts i sur., 2015). Sekstanje nastaje kada se taj prikaz identiteta na društvenim mrežama seksualizira (to počinje najčešće u tinejdžerskoj dobi). Kao što i za sav drugi sadržaj koji objavljuju dobivaju određeni broj „lajkova“, tako i za objavljivanje eksplicitnih fotografija očekuju „lajkove“ kao svojevrstan vid potvrde od svojih prijatelja (Crofts i sur., 2015). Otkrivanje seksualnosti u tinejdžerskoj dobi dio je normalnog razvoja svake osobe. U medijima se često prikazuju senzacionalističke priče koje stvaraju paniku među publikom. Zbog toga postoji zabrinutost da mladi sve ranije otkrivaju svoju seksualnost te da su izloženi seksualnim sadržajima od najranije dobi (Crofts i sur., 2015). Liberalan pristup govori o tome da djecu u školama treba educirati o spolnim bolestima i upotrebi kontracepcije kako bi se na kraju smanjio broj neželjenih trudnoća. S druge strane, konzervativan pristup smatra da je apstinencija od spolnih odnosa jedino rješenje i da se edukacijom o seksualnom odgoju mlade potiče na takvo ponašanje. Zbog toga što niti jedan vid kontracepcije nije 100% siguran, učenjem o kontracepciji ostavlja se dojam da su mladi sigurniji od neželjene trudnoće i spolnih bolesti, nego što to uistinu jesu (Best, Bogle, 2014).

Iako zakon sekstanje često svrstava uz dječju pornografiju, to su dva različita pojma. Sekstanje se najčešće događa dogovorno i bez prisile, kao svojevrstan poklon za ljubavnog partnera. Sekstanje omogućuje mladima da na relativno siguran način istražuju svoju seksualnost, bez rizika koji dolazi kada se seksualnost otkriva u fizičkom svijetu. Problem nastaje kada se eksplicitne fotografije zloupotrebljavaju i kada osoba zažali što ju je poslala, što na kraju može dovesti do niskog samopouzdanja i depresije (Joint Select Committee on Cyber-Safety, 2011 prema Crofts i sur., 2015: 182). Jedan američki psiholog dao je izjavu za *St. Petersburg Times* i rekao je da „sekstanju nije mjesto u sudnici osim u slučaju kada je rezultat loših namjera, kao kada djeca fotografiraju druge bez njihova znanja ili kada ih prosljeđuju“ (Best, Bogle, 2014: 107). Sekstanje bi se trebalo sankcionirati samo kada preraste u elektroničko nasilje. Dosadašnji zakoni o dječjoj pornografiji nisu primjenjivi na sekstanje zbog što su prestrogi. Trebali bi se napisati novi zakoni, inače će sudnice biti prepune mladih pod optužbama seksualne pornografije (Best, Bogle, 2014).

3.2. Posljedice elektroničkog nasilja

Elektroničko nasilje ostavlja različite posljedice. Nicole L. Weber i William V. Pelfrey Jr. (2014), autori knjige o elektroničkom nasilju (njegovim uzrocima, posljedicama i načinu nošenja s nasiljem), tvrde da elektroničko nasilje, osim što može ometati učenike u učenju, može izazvati i osjećaj samoće. Ponekad su zlostavljači i prijatelji žrtve, a ostali prijatelji koji ne sudjeluju u tome moraju izabrati stranu na kojoj su. Umjesto da zbog elektroničkog nasilja pozele ne ići u školu, učenici odu u školu kako bi procijenili situaciju; to može ostaviti emocionalne posljedice i uznemiriti ih. Tijekom razgovora u fokus grupama s učenicima osnovnih i srednjih škola o načinima nošenja s elektroničkim nasiljem, Weber i Pelfrey (2014) su došli do zaključka da učenici srednjih škola nakon što se posvađaju s nekim žele doći u školu i razriješiti situaciju, ili samo žele priliku da obrane sami sebe. Kod učenika osnovnih škola konflikti izazivaju osjećaj straha zbog toga što ne znaju kako će se zlostavljač odnositi prema njima kada se sretnu u školi. Također ih zabrinjava što ne znaju kako će se prema njima odnositi ostali učenici koji su vidjeli prepisku ispod Facebook objave. Elektroničko nasilje, osim što može biti distrakcija u učenju ili što može izazvati osjećaj samoće, može biti povod za fizički obračun i, ako takvo ponašanje postane konstantno, može natjerati učenike da promijene školu (Weber, Pelfrey, 2014). Žrtve često ne znaju kako je zlostavljanje uopće počelo, ni koji mu je

bio povod, ali s vremenom se takvo ponašanje pogoršava te na kraju žrtva ostane bez drugog rješenja osim da promijeni školu i okruženje (Weber, Pelfrey, 2014).

Najozbiljnija posljedica nasilja je samoubojstvo. Provedeno je istraživanje među 1491 učenika srednjih škola u američkoj saveznoj državi Arizoni. Ispitivala se količina samoubojstava i depresije među učenicama srednjih škola (s naglaskom na učenice latino-američkog podrijetla) i fokus je bio na nasilju kao prediktoru (subuzorak je iznosio 28% cijelog uzorka). Otprilike 48,9% subuzorka izjavilo je da je osjetilo simptome depresije u posljednjih godinu dana, 23,5% je razmišljalo o samoubojstvu, plan za samoubojstvo je napravilo 16,8% učenica, a 11,6% subuzorka izjavilo je da su pokušale učiniti samoubojstvo u posljednjih godinu dana. Što se tiče odnosa zlostavljač/žrtva, 23% učenica je bilo žrtvom nasilja u školi, dok je 26,3% doživjelo nasilje na internetu. Nije postojala statistički značajna razlika među razredima ili dobi učenica. Svrha istraživanja bila je pokazati povezanost između tradicionalnog nasilja, elektroničkog nasilja i samoubojstva među učenicama latino-američkog porijekla. Rezultati su pokazali da su stope za te učenice puno veće od državnog prosjeka. U ovoj studiji pokušaj samoubojstva bio je povezan sa simptomima i depresije i s time što su učenice bile žrtve nasilja (Romero i sur., 2013).

3.3. Pristup školskih djelatnika u borbi protiv elektroničkog nasilja

U razgovorima sa školskim djelatnicima, koji su se provodili u sklopu istraživanja Webera i Pelfleyja (2014), pokušalo se saznati na koji način se škola i njeni djelatnici bore protiv elektroničkog nasilja. Politika škola je da najčešće zabranjuju korištenje mobilnih uređaja tijekom nastave, ali se učenici često tog ne drže. Neke škole filtriraju mrežni promet kako bi spriječili učenike da posjećuju određene internetske stranice (npr. Facebook), ali učenici često pronalaze načine kako to izbjeći. Jedan od načina je pristup internetskoj stranici preko obavijesti koju se dobije od određene stranice koju se želi posjetiti, putem elektroničke pošte. Kako navodi jedan školski djelatnik, ispitan u sklopu gore spomenutog istraživanja, kada se elektroničko nasilje dogodi preko Facebook stranice i učenici nemaju veliku zaštitu privatnosti na profilu, to omogućava školskim djelatnicima da odu na profil učenika i sami istraže što se točno dogodilo (Weber, Pelfley, 2014). U suprotnom neće biti nikakvih dokaza i djelatnici škole će morati vjerovati učenicima na riječ. Kada je to moguće, učitelji će istražiti sve moguće dokaze i

proslijediti slučaj na „višu“ razinu kako bi se odlučilo o kazni. Ravnatelji škole su osobe koje su zadužene za razrješavanje situacije (ako je to moguće). Razgovorom se pokušava doći do više informacija o incidentu i pokušava se pomiriti učenike. Učenici često krive treće osobe (npr. braću ili sestre koja imaju pristup njihovom *online* računu), zbog čega se razvijaju svojevrsne taktike u ispitivanju učenika (npr. prije pitanja o incidentu učenika se pita dijeli li profil s nekim ili zna li netko njegovu lozinku). Taktike omogućavaju da se dođe do više informacija i da se sazna što se dogodilo iz različitih izvora. Nakon što se obave razgovori s učenicima, na razgovor se pozivaju i roditelji. Posljedice incidenta mogu biti razne: od toga da se učenici dogovore da više neće imati nikakav negativan kontakt, ili, kada je u pitanju ozbiljniji incident ili ponavljanje istog incidenta, učenici mogu biti suspendirani ili izbačeni iz škole. Na visinu kazne utječe i to je li učenik prije bio disciplinski kažnjavan i kakva je njegova uloga u incidentu. Udaljavanje učenika iz škole ne mora biti trajno rješenje jer učenici koji su sudjelovali u incidentu ne idu više u istu školu, ali i dalje imaju pristup istim društvenim mrežama, zlostavljač možda isto ponašanje nastavi i u drugoj školi (Weber, Pelfrey, 2014).

Ravnatelj srednje škole u Kanadi, u sklopu istraživanja o ulozi učitelja u sprječavanju elektroničkog nasilja, rekao je da je njegova taktika u rješavanju incidenta da prošetati sa zlostavljačem, pokuša oživjeti incident i raspravi o tome kako se žrtva osjećala u kojem trenutku. Smatra da je bitno da učitelji vode otvoren razgovor s učenicima o nedopuštenom ponašanju te da im ukaže na moguće fizičke i psihičke posljedice elektroničkog nasilja (Cassidy, Brown, Jackson, 2012).

Učitelji imaju posebnu ulogu u borbi i prevenciji elektroničkog nasilja. Nedostatak učiteljeva znanja može dovesti do nepostojanja politike škole o elektroničkom nasilju ili do izbora neodgovarajućih preventivnih mjera. Postojanje preventivnih mjera ne garantira da će učitelji znati riješiti situaciju. Komparativno istraživanje provedeno u Turskoj i Kanadi 2011. godine, autora Thomasa Ryana, Mumbi Kariuki i Haruna Yilmaza (2011), pokazalo je da su učitelji upoznati s elektroničkim nasiljem i da ga znaju prepoznati, ali da više od polovice učitelja ne zna kako pristupiti incidentu. Njemački učitelji kažu da im nedostaje profesionalnog znanja o metodama rješavanja incidenata te vrste. Savjetnici u školi češće sudjeluju u razrješavanju sukoba jer su prošli edukacije o intervencijskim metodama. Zbog toga što učitelji ne posjeduju dovoljno znanja o ponašanjima koji se karakteriziraju kao nasilje, ne mogu prepoznati ta ista ponašanja (Heiman, 2010 prema Cassidy, Brown, Jackson, 2012: 521). Uključenost učitelja i roditelja bi bila najbolja preventivna mjera elektroničkog nasilja, ali problem je što su učitelji i

roditelji tehnički manje pismeni od učenika. Zbog toga učitelji više sudjeluju u preveniranju tradicionalnih oblika nasilja, nego elektroničkog (Cassidy, Brown, Jackson, 2012).

3.4. Preventivni programi

Ne postoji preventivni program koji je univerzalan, napisan za sve škole. Učitelji se mogu sami posvetiti edukaciji, ali to je pitanje njihove dobre volje. Prema Weberu i Pelfreyju (2014) trebalo bi se fokusirati na sljedeće teme:

- Privatnost - učenike treba educirati o najnovijim postavkama privatnosti na društvenim mrežama i naučiti ih kako zaštititi svoj profil. Čak i ako to znaju, to nije jedini vid privatnosti koji se treba razmotriti. Korisnici društvenih mreža trebaju posvetiti više pozornosti tome što objavljuju i tko to može vidjeti. Postoji šansa da će osobe koje su vidjele određenu objavu proslijediti taj sadržaj nekome drugome (nadogradivost sadržaja).
- Neprimjerene objave - učenici često objavljuju neprimjerene fotografije (npr. fotografije maloljetnika koje konzumiraju alkohol) što im može stvoriti problem kasnije u životu (npr. ako potencijalni poslodavac prouči njihov Facebook profil).
- Ukazati na posljedice i kazne - na konkretnim primjerima pokazati koje su posljedice elektroničkog nasilja. To može pomoći da učenici osvijeste svoje ponašanje jer često nisu svjesni da rade nešto loše. Slično kao i u svakodnevnom životu, da ne postoji svjesnost o kaznama bilo bi puno više nedopuštenog ponašanja (npr. da ne postoje novčane kazne, svi bi ljudi puno brže vozili od dopuštenog) (Weber, Pelfrey, 2014).

Prepoznavanje spektra ponašanja koja pripadaju nasilnim ponašanjima, kao i trening empatije, prvi je korak prema stjecanju vještina koje bi pomoglo u borbi protiv nasilja (Craig, Henderson, Murphy, 2000 prema Cassidy, Brown, Jackson, 2012: 521). Provedeno je istraživanje u Kanadi 2006. godine među učenicima osnovnoškolske dobi i u upitniku je ponuđeno deset mogućnosti koje bi pomogle u borbi protiv prevencije elektroničkog nasilja. Kao tri najbolje solucije izabrane su postavljanje anonimnih linija za pomoć žrtvama, razvijanje programa za učenje djece o elektroničkom nasilju i njegovim posljedicama i kažnjavanje učenika koji sudjeluju u elektroničkom nasilju ili kao alternativna mogućnost - rad na samopoštovanju učenika (Cassidy, Jackson, Brown, 2009).

Uspoređena su tri preventivna programa o intervenciji u sprječavanju i reduciranju elektroničkog nasilja - HAHASO program, I-STUDY i *Missing Cyber Safety* program. Kriteriju koji su postavljeni za izbor programa (ukupan broj istraživanja - 3029): a) istraživanje se mora baviti djecom u dobi od 5 do 19 godina i/ili njihovim roditeljima, b) u fokusu su žrtve elektroničkog nasilja (putem interneta ili mobilnog telefona), c) istraživane su dvije grupe učenika koje nisu imale nikakav ili minimalan tretman nakon proživljenog nasilja, d) istraživanje je sadržavalo potprogramsko mjerenje znanja o elektroničkom znanju i e) istraživanje je provedeno u posljednjih deset godina. Vrste intervencija su podijeljene u četiri grupe: tehnološka i socijalna inicijativa u ograničavanju pristupa neprikladnom sadržaju, preventivne intervencije za djecu i mlade, preventivne intervencije za roditelje s ciljem zaštite djece od elektroničkog nasilja i terapijske intervencije za djecu i mlade koji su žrtve elektroničkog nasilja. I-SAFE program sadržava pet lekcija (u trajanju od 40 minuta) o mrežnoj zajednici, sigurnosti na mreži, osobnoj sigurnosti, identifikaciji predatora i intelektualnom vlasništvu. Edukaciju su provodili učitelji za vrijeme nastave 5-8 razreda i sve aktivnosti vezane uz edukaciju provodile su se bez upotrebe interneta. Prema autoricama Gail Crombie i Anne Trinneer (2003), *Missing Cyber Safety* program koristi interaktivnu videoigru koja daje smjernice djeci i mladima o sigurnoj upotrebi interneta. Igra prikazuje načine na koje internetski predatori privlače djecu i odvlače ih iz njihovih domova. Tako se uči djecu da ne bi trebali vjerovati svakome koga upoznaju na internetu. Program je fokusiran na stranice za dopisivanje, osobnu komunikaciju putem elektroničke pošte s osobom koju su upoznali na internetu i osobne internetske stranice. Osim igre, u sklopu *Missing programa* napisan je i vodič za roditelje i brošure te je snimljen dokumentarni film. Naziv programa HAHASO krije akronim „Help, Assert Yourself, Humor, Avoid, Self-talk, Own it“. Taj akronim objašnjava strategiju programa u borbi protiv nasilja (strategija je prvotno bila usmjerena na nasilje licem-u-lice). Edukaciju su provodili istraživači za vrijeme nastave (Mishna i sur., 2010).

Rezultati istraživanja I-SAFE programa ukazuju na usvajanje znanja o temama vezanima uz elektroničko nasilje, s naglaskom na znanje o tome kako se nositi s rizikom na internetu, prepoznavanju predatora i znanje o važnosti očuvanja osobnih informacija. To ne znači da su učenici bili manje voljni uključiti se u nedopuštene radnje na internetu. Rezultati *Missing programa* pokazali su da nema promjene u ponašanju učenika. HAHASO program sugerira da nije došlo do promjene u broju prijavljenih slučajeva nasilja u školama.

Rezultati istraživanja ova tri programa pokazuju kompleksnost elektroničkog nasilja. Povećanje svjesnosti o opasnostima interneta ne garantira promjenu ponašanja. Naglasak se mora staviti na samu promjenu ponašanja (Mishna i sur., 2010).

4. Pregled istraživanja elektroničkog nasilja

Kako bismo shvatili kako funkcionira internet u današnje vrijeme, i kako ga djeca i mladi koriste, potrebno je provoditi istraživanja. Zanimljivo je da često ta istraživanja ne potvrđuju panične pretpostavke koje se objavljuju u medijima (Brown, 2017). U narednom poglavlju prikazat će se više istraživanja o povezanosti tradicionalnih i elektroničkih oblika nasilja, o primjeni teorija tradicionalnog nasilja na istraživanje elektroničkog nasilja te istraživanje o učestalosti elektroničkog nasilja.

Kowalski, Morgan i Limber (2012) u svom su radu „Traditional bullying as a potential warning sign of cyberbullying“ ispitali povezanost između tradicionalnog i elektroničkog nasilja te postoje li razlike s obzirom na spol. Ispitani su učenici od šestog do dvanaestog razreda te se ispitalo njihovo sudjelovanje u tradicionalnim i elektroničkim oblicima nasilja. Autori su nasilje definirali kao agresivno ponašanje kojem je cilj povreda druge osobe. Takvo ponašanje je najčešće ponavljajuće te uključuje razliku u moći između osobe koja čini nasilje (zlostavljač) te osobe nad kojom se vrši nasilje (žrtva). Izvori moći mogu biti različiti: fizička snaga, status ili znanje. Ono što razlikuje elektroničko nasilje od tradicionalnog jest upotreba elektroničkog načina komunikacije. Posebnost ovakvog načina komunikacije leži u tome da on omogućava anonimnost koja stvara plodno tlo za veliki broj zlostavljača. U istraživanju se spominju i autori koji tvrde da je elektroničko nasilje samo produžetak tradicionalnog nasilja. Iznesena je hipoteza da će češće sudjelovanje u tradicionalnom nasilju dovesti do češćeg sudjelovanja u elektroničkom nasilju. Uzimajući u obzir pretpostavku da se žrtve i zlostavljači elektroničkog nasilja najčešće upoznaju u školi (Qing Li, 2005), može se pretpostaviti da je elektronička komunikacija samo nastavak komunikacije koja je prethodno započeta u školi. Ako se ta pretpostavka primijeni i na nasilje, dolazi se do zaključka da je elektroničko nasilje nastavak tradicionalnog nasilja koje se odvija u školi. Kako bi se objasnila veza između žrtve (cyber-žrtve) i počinitelja elektroničkog nasilja (cyber-počinitelj) predstavljeni su modeli A, A₁ i A₂. Prema modelu A cyber-počinitelj i cyber-žrtva imaju recipročan odnos - i cyber-počinitelj i cyber-žrtva vode jedan prema drugom. Shodno tome, model A₁ tvrdi da veći broj cyber-počinitelja dovodi do većeg broja cyber-žrtvi, dok prema modelu A₂, veći broj cyber-žrtava dovodi do veće vjerojatnosti da će te iste žrtve počiniti *cyber* zločin, tj. postati cyber-počinitelji. Model B povezuje dvije vrste nasilja (tradicionalno i elektroničko) te se izlaže mogućnost da žrtve tradicionalnih oblika nasilja postanu cyber-počinitelji. Na kraju model C uključuje

promjenu načina izvođenja (iz tradicionalnog u elektroničko nasilje ili obrnuto) te promjenu pozicije (iz pozicije žrtve u počinitelja) što bi dovelo do toga da u istraživanju nema stupnjeva slobode te taj model nije uzet u obzir prilikom istraživanja hipoteza. U istraživanju su sudjelovali volonteri iz osam različitih škola (ukupan broj učenika je iznosio 4531, od čega je 2272 osoba ženskog spola, 2237 osoba muškog spola i 21 neizjašnjena). Kako bi se ispitalo iskustvo učenika povezano s tradicionalnim i elektroničkim nasiljem postavljena su četiri pitanja od kojih su se dva odnosila na tradicionalno, a dva na elektroničko nasilje. Za svaki oblik nasilja primijenila se ista metoda: jedno pitanje se odnosila na učestalost počinjenja određene vrste nasilja, a drugo na proživljavanje vrste nasilja kao žrtva. Odgovori su bili rangirani na skali 1-5 („Nisam bio žrtvom nasilja u posljednjih par mjeseci“, „Dogodilo se možda jednom ili dvaput“, „Otprilike jednom tjedno“, „Dva do tri puta tjedno“ i „Nekoliko puta tjedno“). Uzimajući u obzir rezultate istraživanja, može se pretpostaviti da će žrtve tradicionalnog nasilja najčešće biti i cyber-žrtve. Pretpostavka da će žrtve tradicionalnog nasilja postati cyber-počinitelji nije održiva, osim u slučaju kada žrtva tradicionalnog nasilja prvo postane počinitelj tradicionalnog nasilja. Očekuje se da će vrlo često počinitelji tradicionalnog nasilja također postati cyber-počinitelj, a s povećanjem učestalosti elektroničkog nasilja mogu postati i cyber-žrtve. Uvede li se spol kao varijabla, dolazi se do zaključka da osobe ženskog spola imaju veće šanse od žrtve tradicionalnog nasilja postati cyber-žrtva, u odnosu na muškarce. Dok je kod osoba muškog spola veća vjerojatnost da će od cyber-počinitelja postati cyber-žrtva.

U istraživanju o učestalosti elektroničkog nasilja u Kanadi (Wade, Beran, 2011), sudjelovalo je 19 osnovnih i srednjih škola. Uzorak je činilo 529 učenika šestog, sedmog, desetog i jedanaestog razreda (učenici u dobi od 10, 13, 15 i 17 godina). Većina učenika (97,6%) izjavila je da u kućanstvu imaju barem jedno računalo, dok je 30% njih izjavilo da imaju tri ili više računala u kućanstvu. Što se tiče njihovih navika i vremena provedenog na mreži (internetu), 93,6% učenika koristi internet svaki dan, 21,4% ga koristi tri i više sati, 29,9% dva sata, 42,3% jedan sat ili manje, dok 3,2% učenika uopće ne koristi internet. Kao instrument korišten je upitnik „Checking in Online: What's Happening in Cyberspace?“, upitnik koji su kreirali Faye Mishna, Charlene Cook, Tahany Gadalla, Joanne Daciuk i Steven Solomon 2010 godine. Upitnik se sastoji od 140 pitanja koja su podijeljena u osam dijelova. Jedna trećina učenika kao najčešći oblik nasilja navodi nazivanje pogrđnim imenima, skoro jedna četvrtina navodi širenje glasina o njima, 16% navodi da se netko pretvarao da su oni na internetu, 13% učenika tvrdi da

su im prijekali i 13% tvrdi da su primili neželjeni seksualni sadržaj. Još neki oblici nasilja koji se navode su: prosljeđivanje privatnih fotografija drugim učenicima i to da su učenici pitani da naprave nešto seksualno. Što se tiče razlike u dobi (točnije razlike po razredima), ono po čemu se učenici najviše razlikuju jest doživljaj opaski i uvreda, količina prijetnji i pitanje širenja glasina (bilo kao subjekt ili objekt). Rezultati pokazuju da učenici sedmog razreda imaju najveću tendenciju ka počinjenju nasilja, kao i prema tome da postanu žrtve (u odnosu na učenike šestog i jedanaestog razreda). Vrijednosti pokazuju da učenici sedmog razreda počine i dožive više nasilja nego učenici šestog i jedanaestog zajedno, dok učenici šestog razreda dožive i počine manje nasilja nego učenici sedmog i jedanaestog. Rezultati pokazuju da se elektroničko nasilje odvija među približno jednom četvrtinom učenika; djevojčice su u većoj mjeri žrtve nasilja u odnosu na dječake. Učenici sedmog razreda se ističu u odnosu na učenike sedmog i jedanaestog razreda (učenici desetog razreda se nisu uzimali u obzir jer je bilo samo deset učenika). Ovim rezultatima autori su potvrdili svoju teoriju da je elektroničko nasilje kompleksan, višeznačan fenomen koji se bavi različitim vrstama ponašanja koja se razlikuju među djevojčicama i dječacima. Rezultati ovog istraživanja pokazuju porast broja učenika koji se definiraju kao zlostavljači. U istraživanjima provedenim između 2004. i 2007., između 11 i 17% učenika se izjašnjavalo kao osobe koje vrše elektroničko nasilje, dok je u ovom istraživanju ta brojka narasla na 29,7%. Jedno od objašnjenja za takav porast je u upotrebi različitih metoda.

Iako elektroničko nasilje dobiva sve više pažnje u svijetu istraživanja, većina tih istraživanja fokusirana je na procjenu broja slučajeva, dok se zanemaruje aspekt odgovora na takvu vrstu incidenata. Kako bi se ispitao taj drugi aspekt, Addington (2013) koristi teorije tradicionalnih oblika nasilja kao polaznu točku. Kako bi se opravdao ateoretičan pristup istraživanju, autorica navodi da se takvim pristupom omogućuje početna procjena primjenjivosti teorija tradicionalnih oblika nasilja na elektroničko nasilje (točnije na to kako žrtve reagiraju na nasilje te kakvi su njihovi daljnji postupci); takav pristup može ukazati na nedostatak trenutnih podataka te usmjeriti daljnja istraživanja.

Većina istraživanja ne prikazuje podatke o tome prijavljuje li se elektroničko nasilje, ali ako takvi podaci postoje oni ukazuju na to da se incidenti najčešće prijavljuju školskim djelatnicima, roditeljima ili nekoj drugoj odrasloj osobi, dok o prijavama policiji nema puno podataka. Hinduja i Patchin (2009) ističu da je samo 2,7% slučajeva elektroničkog nasilja prijavljeno policiji. Čak i kada djeca informiraju roditelje o tome da su bili žrtve, roditelji to ne prijavljuju.

S druge strane, u mnogim istraživanjima tradicionalnih oblika nasilja navodi se da se takva vrsta nasilja prijavljuje policiji. Zašto se žrtve elektroničkog nasilja češće obraćaju školskim djelatnicima možemo objasniti činjenicom da se većina takvog nasilja odvija u školi. Addington (2013) naglašava da prijavljivanje nasilja opada s povećanjem godina učenika; čak 50% učenika osnovne škole prijavljuje nasilje roditeljima, u odnosu na 35% tinejdžera. Slična je situacija i s prijavljivanjem nasilja učiteljima - to će učiniti 27% učenika osnovne škole i samo 9% tinejdžera (McQuade i sur., 2009 prema Addinton, 2013: 3). Kao razlog za neprijavlivanje nasilja školskim djelatnicima učenici navode strah od odmazde nasilnika (30% ispitanika), mišljenje da se nasilje tiče isključivo učenika (29% ispitanika), stvaranje nevolje prijateljima (26% ispitanika), mišljenje da školski djelatnici svakako ne bi mogli pomoći (27% ispitanika), ograničenje pristupa internetu od strane roditelja (24% ispitanika) i etiketiranje kao „cinkaroša“ (20% ispitanika) (Cassidy, Jackson, Brown, 2009).

Kako Addington (2013) navodi u svojem istraživanju, prijavljivanje zlostavljača možemo shvatiti kao jedan od načina da se žrtva nosi sa situacijom. Žrtva to može napraviti i trenutnim reagiranjem na incident (npr. ignoriranjem poruke ili brisanje takvog sadržaja) ili suprotstavljanjem zlostavljaču (što može biti djelotvorno kod sprječavanja ponavljanja zlostavljanja) (Tokunaga, 2010 prema Addington, 2013: 2). U istraživanju koje je provela Addington (2013) ispitala se primjenjivost više teorija:

1. Blackova stratifikacijska teorija: količina prava koje će netko dobiti ovisi o poziciji na socijalnoj ljestvici osoba koje su uključene u neki incident. Poziciju određuju varijable poput rase, spola, dobi i prihoda.
2. Gottfredson i Gottfredson pružaju drugo objašnjenje primjenjujući teoriju racionalnog izbora na odlučivanje u kaznenom pravu (uključujući i to hoće li se određeni incident prijaviti nadležnim službama ili ne). Na prvo mjesto se stavlja ozbiljnost zločina kao jedan od odlučujućih faktora. Primjeni li se ta pretpostavka na zlostavljanje u školi, pretpostavlja se da što je neki incident ozbiljniji, to je veća šansa da će doći do prijave (ozbiljniji u smislu je li došlo do ozljede ili je li bilo prisutno oružje).
3. Teorija koja objašnjava važnost lakoće rješavanja zločina. Kod rješavanja ubojstava fokus je na dostupnosti dokaza i prisutnosti oružja te se uzima u obzir i odnos žrtva-počinitelj (lakše je pronaći počinitelje koji imaju povijest zločina) (Riedel, 2008 prema Addington, 2013: 5).

Istraživanje je pokazalo da je većina žrtava ženskog spola, bijele rase i da u prosjeku imaju 15 godina. Čak dvije trećine učenika ne prijavljuje zlostavljanje djelatnicima škole, što je u skladu s rezultatima prijašnjih istraživanja. Jedna trećina žrtava dolazi iz obitelji s visokim prihodima (nalaze se na gornjoj polovici socijalne ljestvice) što se može objasniti činjenicom da takvi učenici imaju veći pristup tehnologiji. Skoro 16% učenika izjavilo je da su žrtve elektroničkog nasilja barem jednom tjedno. Ti učenici najčešće prijavljuju zlostavljanje učiteljima, što ide u prilogu Gottfredson i Gottfredsonovoj teoriji koja kaže da je ozbiljnost zločina prediktor prijavljivanja tog istog zločina. Slični rezultati dobiveni su i za istraživanja tradicionalnih oblika nasilja; kronične žrtve češće prijavljuju zlostavljanje (Unnever, Cornell, 2004 prema Addington, 2013: 5). Od svih zločina koji su prijavljeni policiji, riješeno je više od jedne četvrtine zločina – većina zločina odvijala se među učenicima koji su se i ranije poznavali te je većina počinitelja bila osoba muškog spola. Ako je počinitelj nepoznat, statistički su značajno manje šanse da će se takav zločin riješiti. Slučajevi u kojima je počinitelj osoba muškog spola imaju statistički veće šanse da budu riješeni. Tim istraživanjem opovrgnuta je Blackova teorija jer su rezultati pokazali da učenici koji dolaze iz obitelji s nižim socijalnim statusom češće prijavljuju zlostavljanje učiteljima u odnosu na učenike iz obitelji s višim socijalnim statusom (ti rezultati mogu se primijeniti i na tradicionalno i na elektroničko nasilje).

Novija istraživanja prikazuju slične trendove. Istraživanje koje je provela organizacija EU Kids Online (2020) pokazuje da je u većini zemalja manje od 10% djece u dobi od 9 do 16 godina prijavilo da su bili žrtva elektroničkog nasilja koje se događalo na mjesečnoj razini, dok je manje od 5% djece izjavilo da su zlostavljali nekog na internetu (na mjesečnoj razini). Kao najčešći štetan sadržaj na internetu navode se poruke mržnje - to je navelo 4% djece iz Njemačke i 48% djece iz Poljske, bez značajne razlike u spolu. Starija djeca češće prijavljuju zlostavljanje, razlika u spolu je minimalna ili je uopće nema u većini zemalja. Djeca su razvila razne strategije kako bi se izborila s elektroničkim nasiljem, bilo da su samo ugasili aplikaciju ili blokirali tu osobu. Većina djece je izjavila da uglavnom znaju kako se ponašati u takvim situacijama. Što se tiče prekomjernog korištenja interneta, mjerilo se pet kriterija tog problema. Samo između 0% i 2,1% djece iskusilo je jedan od tih pet kriterija. Nekoliko djece izjavilo je da nije jelo ni spavalo zbog prekomjernog korištenja interneta. Od 21% djece u Francuskoj do 50% djece u Srbiji u dobi od 9 do 16 godina prijavilo je da su vidjeli neki seksualni sadržaj na internetu. Takva iskustva su više prijavljivala starija djeca. S obzirom na dobivene rezultate zaključuje se da pojava takvog sadržaja može biti rizik, ali može i otvarati nove mogućnosti.

Više djevojčica nego dječaka prijavilo je da ih takav sadržaj uznemiruje. U istraživanju koje je provedeno u Republici Hrvatskoj sudjelovalo je 1017 djece u dobi od 9 do 17 godina zajedno s jednim od roditelja koji je bio više upoznat s digitalnim navikama djece (u 78,4% slučajeva je to bila majka djeteta). Više od 75% djece koristi internet svakodnevno, koristeći mobilne uređaje ili pametne telefone (jednako kao i njihovi roditelji). Rezultati također pokazuju da djeca u dobi od 9 do 17 godina barem jednom tjedno koriste internet u edukativne svrhe, bilo u školi ili kod kuće. Skoro svako peto dijete izjavilo je da njihovi roditelji „nikad“ ili „skoro nikad“ ne pričaju s njima o tome kako koriste internet. Taj podatak ne začuđuje jer 2/3 roditelja smatra da su njihova djeca tehnički pismenija od njih. Roditelji češće razgovaraju s mlađom djecom o njihovim aktivnostima na internetu, provjeravaju koje internetske stranice posjećuju, pregledavaju profile na društvenim mrežama itd. Osim što djeca ne dobivaju dovoljno potpore od roditelja po pitanju korištenja interneta, također je ne dobivaju niti od učitelja.

Gule Islamoglu i E. Sera Yurtkoru objavile su 2019. istraživanje neuljudnosti u digitalno doba. Istraživanje je provedeno na javnom sveučilištu u Turskoj gdje je prikupljeno skoro 500 upitnika. Upitnik je ispunilo 257 osoba ženskog i 222 osobe muškog spola. Pitanja u upitniku ticala su se stavova o elektroničkom nasilju, povezanosti anonimnosti i snage koju ona potencijalno pruža i iskustva o tome je li osoba ikad bila žrtva neuljudnosti. Istraživanjem je pretpostavljeno da anonimnost povećava pozitivne osjećaje prema elektroničkom nasilju i da kada netko postane žrtva elektroničkog nasilja da to također povećava pozitivne osjećaje prema elektroničkom nasilju. Ovim istraživanjem se ispitivalo utječe li pozicija na poslu na pozitivne osjećaje prema elektroničkom nasilju te postoji li razlika s obzirom na spol. Rezultati istraživanja su pokazali da diferencijalna percepcija snage ispitanika povećava njihovo pozitivno mišljenje o zadirivanju. Drugim riječima, ako osoba smatra da je po pitanju fizičke snage ili po pitanju moći dominantna u odnosu na drugu osobu, postoji veća šansa da će zadirivati drugu osobu ili joj se osvetiti zbog prijašnjih ponašanja. Nadalje, rezultati pokazuju da osoba koja je bila ponižena u prošlosti razvija pozitivne osjećaje prema zadirivanju. Slično je i s ignoriranjem - osoba koja je bila ignorirana na društvenim mrežama ima veće šanse da će vratiti isto mjerom (eng. „tit for tat“) kako bi se osvetila. Pronađena je razlika u spolu prilikom ispitivanja doživljaja različitih ponašanja. Osobe muškog spola češće doživljavaju poniženje i neznanje od osoba ženskog spola. Također, imaju pozitivniji stav prema zadirivanju u odnosu na žene. Rezultati istraživanja su pokazali da muškarci imaju višu percepciju diferencijalne snage nego žene. Na kraju, povećanje pozitivnih osjećaja prema elektroničkom nasilju (u ovom

istraživanju ispitano pomoću percepcije diferencijalne snage i anonimnost) ukazuje na to da što više ljudi doživi elektroničko nasilje, imat će veću tendenciju počinjenja tog istog nasilja, što kao rezultat ima povećanje elektroničkog nasilja (bilo kod djece ili odraslih).

Kao što je prikazano u prethodnim poglavljima, mladi sve više vremena provode kao aktivni korisnici novih medija i njihovih blagodati. Od jeseni 2017. do ljeta 2019. u 19 europskih zemalja provedeno je veliko međunarodno istraživanje EU Kids. Rezultati istraživanja, objavljeni u veljači 2020., pokazuju da se vrijeme korištenja mobilnih uređaja i korištenja interneta u nekim zemljama udvostručilo (u odnosu na istraživanje provedeno 2010. godine) (Livingston, Haddon, 2010). U Španjolskoj je vrijeme korištenja interneta na dnevnoj bazi poraslo s jednog na tri sata, a u Norveškoj s dva na tri i pol sata. Većini djece pristup internetu omogućavaju mobilni uređaji (tzv. „pametni telefoni“), zbog čega je većina djece na pitanje o vremenu provedenom koristeći pametni telefon odgovorila sa „svaki dan ili skoro stalno“. Osim što internetu može biti platforma za igranje videoigara ili za pisanje domaće zadaće, internet velikom broju ispitanika služi za komunikaciju (za to ga koristi 14% učenika iz Njemačke i 77% učenika iz Rumunjske), dok društvene mreže posjećuje 38% učenika iz Španjolske i 73% učenika iz Srbije (Smahel i sur., 2020). Mladi društvene mreže koriste kako bi objavili privatne informacije o sebi, što o može uključivati i informacije o seksualnim navikama (Moreno, Parks, Richardson, 2007 prema Pujazon-Zazik, Park, 2010). Prema portalu eBizMBA, u kolovozu 2020 najpopularnije društvene mreže i aplikacije bile su: *Facebook*, *Youtube*, *Instagram*, *Twitter* i *WhatsApp*.

5. Upotreba uvredljivih *hashtagova* na društvenim mrežama

Objavlivanjem sadržaja na društvenim mrežama, mladi mogu nehotice objaviti i informacije o seksualnim navikama. Iako takve informacije, ili čak fotografije, mogu biti poslane u privatnoj poruci, one često budu korištene u svrhu vršenja elektroničkog nasilja. Žrtva nasilja, najčešće ženskog spola, u tom slučaju bude etiketirana kao „kurva“ ili „drolja“ (eng. *slut*) (Phippen, 2017 prema Brown, 2017: 48-49). S obzirom na sve veću popularnost društvenih mreža i kao odgovor na to sve veći broj žrtava elektroničkog nasilja, potrebno je istražiti na koje način mladi koriste alate i funkcije društvenih mreža kako bi vršili nasilje. Kako navodi portal Women in Adria (2014), *hashtag* se koristi kao alat za lakše pronalaženje tema i sadržaja (prvotna namjena koja se koristi na Twitteru od 2007.), kao alat za lakše pronalaženje novih korisnika ili popularnih tema (npr. #BlackLivesMatter ili #slutshaming), dok je u današnje vrijeme moćan alat u marketingu. Omogućava tvrtkama predstavljanje proizvoda na društvenim mrežama i omogućava prikaz objava s više društvenih mreža (a koje su povezane istim *hashtagom*).

Glavni cilj istraživanja je utvrditi broj objava s *hashtagovima* kurva, drolja, drolje ili slutshaming u kolovozu 2020. na društvenim mrežama Facebook, Twitter i Instagram. Specifični ciljevi istraživanja su:

- a) Utvrditi o kojoj vrsti objave se radi (fotografija, videozapis ili tekst);
- b) Utvrditi na kojem jeziku je napisana objava (hrvatskom ili engleskom);
- c) Odrediti koja je tema objave (je li objava produkt zabave, radi li se o temama povezanim s odnosom muškaraca prema ženama, njihovom ponašanju ili stilu oblačenja, radi li se o javnim osobama);
- d) Utvrditi radi li se o ženskoj osobi na fotografijama ili videozapisima, je li osoba obučena ili je u donjem rublju/kupaćem kostimu, je li fotografirana u kući/stanu, u prirodi, trgovačkom centru ili tijekom večernjeg izlaska;
- e) Odrediti koji je cilj objave (koristi li se određeni *hashtag* da bi se vršilo elektroničko nasilje, kao alat promocije proizvoda, događaja, pokreta ili samopromociju ili je cilj objave isključivo zabava)

Predmet ovog istraživanja su sve objave na društvenim mrežama *Facebook*, *Instagram* ili *Twitter*, koje u sebi sadrže jedan od četiri *hashtaga*: #kurva, #drolja, #drolje ili #slutshaming.

Analizirat će se sve objave koje su objavljene u kolovozu 2020., kada su gore spomenute društvene mreže bile najpopularnije (ne uključujući *YouTube*).

Na temelju postavljenih ciljeva istraživanja postavljene su sljedeće hipoteze:

H1: Najveći broj objava s hashatgom kurva, drolja, drolje ili slutshaming objavljeno je na Instagramu.

H2: Najveći broj objava s hashatgom kurva, drolja, drolje ili slutshaming je na engleskom jeziku.

H3: Najveći broj objava s hashatgom kurva, drolja, drolje ili slutshaming čine fotografije.

H4: Na fotografijama s hashatgom kurva, drolja, drolje ili slutshaming je najčešće osoba ženskog spola.

H5: Najveći broj objava s hashatgom kurva, drolja, drolje ili slutshaming objavljeno je s ciljem vršenja elektroničkog nasilja.

Za potrebe istraživanja korišten je pristup društvenim mrežama Instagram, Facebook i Twitter pomoću njihovih aplikacija na mobilnim telefonima. Koristeći mogućnost pretraživanja putem hashatgova, pretraživale su se objave s *hashtagovima* kurva, drolja, drolje ili slutshaming koje su objavljene u kolovozu 2020. Za potrebe ovog istraživanja korištena je kvantitativna metoda analize sadržaja. Prema autoricama Hsiu-Fang Hsieh i Sarah E. Shannon (2005), analiza sadržaja je kvantitativna metoda koja se koristi za utvrđivanje prisutnosti određenih riječi, tema ili koncepata u određenim kvalitativnim sadržajima (npr. tekstu). Koristeći analizu slučaja istraživači mogu kvantificirati prisutnost, značenje i povezanost između određenih riječi, tema ili koncepata. Populaciju u ovom istraživanju čine sve objave na društvenim mrežama *Instagram, Facebook i Twitter* u periodu od 1. do 31. kolovoza 2020. godine. Jedinica analize čine sve objave na društvenim mrežama *Instagram, Facebook i Twitter* koje u svom opisu sadrže jedan od navedenih *hashtagova*: kurva, drolja, drolje ili slutshaming. Jedinica sadržaja su sve objave jedinice analize s gore navedenim *hashtagovima*.

5.1. Rezultati

U *Tablici 1* prikazat će se frekvencija analiziranih objava po društvenim mrežama.

Tablica 1. Broj analiziranih objava na pojedinoj društvenoj mreži

Društvena mreža	Broj analiziranih objava
<i>Instagram</i>	165
<i>Facebook</i>	77
<i>Twitter</i>	83
Ukupno	325

5.1.1. *Instagram*

Na društvenoj mreži *Instagram* u razdoblju od 1. do 31. kolovoza 2020. pronađeno je ukupno 165 objava s jednim od izabranih *hashtagova*. Hashtag *kurva* je pronađen u 51,5% objava, *hashtag drolja* nije se pojavio u niti jednoj objavi, dok je *drolje* pronađen u samo jednoj objavi (0,6%). *Hashtag slutshaming* pojavio se u ostatku objava, čime objave s tim *hashtagom* čine 47,9% analiziranih objava s Instagrama.

Što se tiče vrsta objava na *Instagramu*, kao što je i pretpostavljeno, najveći broj objava su fotografije koje čine 50,9% svih objava. Nadalje, 35,2% objava čine objave tekstualnog tipa (najčešće citati), dok je objavljeno najmanje videozapisa, samo 13,9%. Objava na hrvatskom jeziku gotovo da i nema, zabilježena je samo jedna takva objava od ukupno njih 165. Malo više od polovine objava (54,5%) je bilo na engleskom jeziku, dok je ostatak od 44,8% objava bilo na drugim jezicima (talijanskom, njemačkom, češkom i sl.)

Od ukupno 165 objava na društvenoj mreži *Instagram*, trećina objava bile su zabavnog karaktera (odnosi se na objavu citata, riječi pjesama i sl.), 35,2% objava bilo je povezano s temom žene (odnos muškaraca prema ženama, stil oblačenja žena, odnos prema žrtvama silovanja), dok se samo osam objava (4,8%) odnosilo na muškarce, tj. na odnos žena prema muškarcima. Slavne osobe (među spomenutima su Melania Trump i Cardy B) su spomenute u tri objave (1,8%), putovanja u 16 objava, a ostatak od 16,4% objava nije bio tematski povezan s niti jednom od gore navedenih kategorija.

Kada se govori o autorima analiziranih objava, u većini se slučajeva (62,0%) nije moglo odrediti tko je točno autor objave. U jednoj četvrtini analiziranih objava je autor objave bio prikazan na fotografiji/video zapisu, dok je u ostalim slučajevima (12,3%) autor bila osoba koja nije na fotografiji ili videozapisu koji je objavljen na *Instagramu*.

U više od polovice analiziranih objava (52,1%) nije se prikazala niti jedna osoba, a u samo 18 objava od ukupno 165 je bila označena neka osoba (u 11 objava je bila označena jedna osoba, a u 7 objava su bile označene tri ili više osoba; u niti jednoj od analiziranih objava nisu bile označene dvije osobe). U 79 analiziranih objava na kojima je bila prikazana neka osoba/neke osobe, u 58 objava prikazana je jedna osoba (59,2%), u 17,7% objava su prikazane dvije osobe, a samo sedam objava činile su grupne fotografije ili videozapisi (prikazane su tri ili više osoba).

U samo jednoj objavi spomenuta je osoba koja nije na fotografiji, dok se u ostalim objavama nije spominjala ili se nije moglo odrediti spominje li se osoba koja nije na fotografiji. Kada se govori o objavama koje sadrže fotografiju ili videozapis, u gotovo četvrtini objava osoba na fotografiji/vide zapisu je bila autor objave, u 15,8% autor je objave bila neka druga osoba, dok je autor više od polovice analiziranih objava bio nepoznat ili ga se nije moglo odrediti.

Nastavno na objave koje sadrže videozapis ili fotografiju, analizirano je je li osoba na fotografiji/videozapisu ženskog spola, je fotografirala/snimala samu sebe, je li bila obučena ili je bila u donjem rublju/kupaćem kostimu. Također se ispitalo i okruženje u kojem je nastala fotografija ili videozapis - je li to bilo u stanu/kući, u školi, vani (u prirodi ili trgovačkom centru). Prikupljeni podaci o tim pitanjima bit će prikazani u *Tablici 2* u postotcima.

Tablica 2: Prikaz rezultata dijela analiziranih objava u postotcima

	Da	Ne	Ne može se odrediti
Osoba na fotografiji/videu je ženskog spola.	33,9 %	12,7%	53,3%
Osoba na fotografiji je fotografirala samu sebe.	23,6%	23,6%	52,7%
Osoba na fotografiji je obučena.	29,7%	18,2%	52,1%
Osoba na fotografiji je u donjem rublju/kupaćem kostimu	17,0%	30,9%	52,1%
Osoba je fotografirana za vrijeme večernjeg izlaska	5,5%	41,8%	52,7%
Osoba je fotografirana u školi.	0,6%	46,7%	52,7%

Osoba je fotografirana u kući.	20,0%	27,3%	52,7%
Osoba je fotografirana vani.	27,3%	21,8%	50,9%

Sukladno dobivenim rezultatima, za sve gore navedene tvrdnje, za više od polovice analiziranih objava (između 50,9% i 53,3%) nije se mogao dati potvrđan ili negativan odgovor. Suprotno početnim pretpostavkama, u samo jednoj trećini objava je osoba bila ženskog spola, dok je u samo 23,6% objava osoba fotografirala samu sebe (23,6%). Što se tiče odjeće, na 29,7% fotografija osoba je bila obučena, a na 17% fotografija je osoba bila u donjem rublju ili kupaćem kostimu. Niti 1% objava nije sadržavao fotografije koje su fotografirane u školi i samo 5,5% fotografija je fotografirano za vrijeme večernjeg izlaska. Petina fotografija nastala je u školi/kući.

Većina objava (61,2%) kao cilj objave imala je promociju proizvoda ili određenog događaja. Skoro četvrtina objava (23,6%) je objavljena s ciljem samopromocije (dobivanje lajkova i populariziranje profila), dok je 11,5% objava imalo zabavu kao cilj objave, dok je samo šest objava (3,6%) bilo u svrhu činjenja elektroničkog nasilja.

5.1.2. Facebook

Na društvenoj mreži *Facebook* analizirano je ukupno 77 objava. Od toga je 57 objava bilo s *hashtagom slutshaming* (74%) i 20 objava s *hashtagom* kurva. Nije bilo niti jedne objave koja je sadržavala *hashtag* drolja ili drolje.

Prilikom analiziranja vrsta objave na društvenoj mreži *Facebook*, najveći broj objava je bilo tekstualne vrste (41 objava, tj. 53,2%); analiziralo se 29 fotografija (otprilike četvrtina analiziranih objava) i 7 videozapisa (koji čine 9,1% analiziranih objava). Samo jedna analizirana objava bila je na hrvatskom jeziku, više od polovice objava (68,8%) bilo je na engleskom, a ostatak od 29,9% bila je na nekom drugom jeziku (npr. talijanskom).

Kada se govori o temi objave, desetina objava bila je zabavnog karaktera (riječ pjesama, pričanje viceva, objava citata), 36,4% objava govorilo je o ženama (njihovom stilu oblačenja,

odnosu muškaraca prema ženama), dok je samo jedna objava govorila o odnosu žena prema muškarcima (3,9%). Javne osobe spomenute su u pet analiziranih objava, čime te objave čine 17,2% analiziranih objava. Putovanja su spomenuta u tri objave, a ostatak objava koji čini skoro 40% nije bio povezan s niti jednom od gore navedenih tema.

Što se tiče autora objave i je li on jedna od osoba na fotografiji, dobiveni rezultati slični su onima koji su dobiveni za društvenu mrežu *Instagram*. Za 26% objava dobiven je rezultat da je osoba koja je na fotografiji ujedno i autor objave. Za više od 60% objava nije se moglo odrediti tko je točno autor, a za ostalih 13% objava dobiven je rezultat da osoba na fotografiji nije autor objave.

Od ukupno 77 analiziranih objava na *Facebooku*, na samo 27 objava je bila prikazana neka osoba/osobe. Na većini objava (81,5%) prikazana je samo jedna osoba, na jednoj objavi prikazane su dvije osobe, a na 15% objava prikazano je tri ili više osoba. Na većini objava nije bilo označenih osoba. Oznake su se pronašle na samo pet objava (od ukupno njih 77). Na jednoj objavi je bila označena jedna osoba, a na četiri objave koje čine 80% ukupnog broja objava s oznakom, označeno je tri ili više osoba. Za više od 60% objava nije se moglo odrediti spominje li se u objavi osoba koja nije na fotografiji. Nadalje, na pitanje je li osoba na fotografiji ženskog spola nije se moglo odgovoriti u 67,5% slučajeva. Na 20 objava (bilo fotografija ili videozapisa) identificirana je osoba ženskog spola, dok je na 6,5% objava bila osoba muškog spola.

U manje od 20% analiziranih objava osoba je snimala/fotografirala samu sebe, u 16,9% slučajeva je bila fotografirana/snimana od strane neke druge osobe, a u 64,9% objava se nije moglo odrediti tko je autor fotografije/videozapisa. Kada je u pitanju odjeća, u 18,2% objava osoba na fotografiji je bila obučena, a u 16,9% objava je bila u kupaćem kostimu ili donjem rublju. Što se tiče lokacije na kojoj je nastala fotografija ili video snimka, samo 3,9% lokacija čine lokacije za večernji izlazak (npr. klubovi), niti jedna fotografija ili video snimka nisu nastali u školi, a 26% objava nastalo je kod kuće ili u stanu.

Kao i kod analiziranja objava s društvene mreže *Instagram* i na *Facebooku* je pronađeno šest objava koje su za cilj imale činjenje elektroničkog nasilja, 68,8% objava bilo je usmjereno na promociju proizvoda ili događaja, a 23,4% objava na samopromociju. Niti jedna objava nije imala zabavu kao cilj objave.

5.1.3. Twitter

Broj analiziranih objava s društvene mreže *Twitter* nešto je veći od broja analiziranih objava na *Facebooku* (83 u odnosu na 77). Analizirana je 61 objava (73,5%) s *hashtagom* *slutshaming*, 21 objava koja sadrži *hashtag* *kurva* i jedna objava koja sadrži *hashtag* *drolja*. Analizirana su 74 teksta (skoro 90% analiziranih objava s *Twittera*), tri videozapisa i šest fotografija. Niti jedna objava na društvenoj mreži *Twitter* nije bila na hrvatskom jeziku, na engleskom jeziku su objavljene 54 objave (71,7%), a na ostalim jezicima (koji uključuju srpski, njemački i talijanski) objavljeno je 28,9% objava.

Slično kao i kod prethodno analiziranih objava s drugih društvenih mreža, i na *Twitteru* je većina objava (skoro 40%) bila usmjerena na žene. Za razliku od ostale dvije mreže, na *Twitteru* je četvrtina objava bila posvećena javnim osobama (spominje se i američka senatorica Kamala Harris), a u jednoj objavi se spominje odnos žena prema muškarcima.

Kada je u pitanju autorstvo objave, za preko 90% analiziranih objava nije bilo moguće utvrditi je li osoba na fotografiji/videosnimci i autor objave. Oznaka druge osobe pronađena je u samo četiri objave; u tri objave bila je označena jedna osoba (75%), a u jednoj su objavi su označene dvije osobe.

S obzirom na to da je na *Twitteru* analizirano samo šest fotografija i tri videozapisa, nema puno prikupljenih podataka o pitanjima koji se tiču odjeće i lokacije na kojoj je snimljena fotografija ili videozapis. Na šest fotografija ili videozapisa je osoba obučena, a na niti jednoj objavi nije pronađena osoba u kupaćem kostimu ili donjem rublju. Tri fotografije/videozapisa snimljene su za vrijeme večernjeg izlaska, jedna objava je iz škole, dvije od kuće/iz stana, a dvije su fotografije snimljene vani (u prirodi ili trgovačkom centru).

Postotak objava koje za cilj imaju činjenje elektroničkog nasilja jednak je postotku objava s društvene mreže *Facebook* (3,6%). Skoro 70% objava je promoviralo neki događaj ili proizvod, a 6% objava je bilo objavljeno s ciljem samopromocije.

5.2. Rezultati objava s obzirom na korišteni *hashtag*

Usporede li se teme objave s *hashtagovima* koji su se analizirali, dobije se rezultat da se *hashtag* kurva koristi uglavnom za zabavu, kao dio šale, citata ili riječi pjesama. To je vidljivo u 66 analiziranih objava.

Tablica 3: Broj analiziranih objava s obzirom na korišteni *hashtag*

	Kurva	Drolja	Drolje	<i>Slutshaming</i>
Instagram	85	0	1	79
Facebook	20	0	0	57
Twitter	21	1	0	61

Hashtag slutshaming (eng. posramljivanje drolja, op. a.) koristi se kada se govori o temama koje se tiču žena, odnosa muškaraca prema ženama i odnosa društva prema žrtvama silovanja. Takav zaključak se mogao iščitati iz objave s društvene mreže Instagram u kojoj je pisalo da nema posebne riječi za drolju muškog spola („there is no male word for slut“, objavljeno 24. kolovoza 2020.). Dobivene frekvencije prikazane su u *Tablici 4*.

Tablica 4: Prikaz frekvencija dobivenih usporedbom *hashtagova* i teme analizirane objave

	Kurva	Drolja	Drolje	<i>Slutshaming</i>
Zabava	66	1	0	8
Žene	4	0	1	114
Muškarci	3	0	0	9
Javne osobe	0	0	0	29
Putovanja	17	0	0	2
Drugo	36	0	0	35

Za pitanje o autoru objave, ne pronalazi se značajna razlika s obzirom na korišteni *hashtag*. U objavama koje u opisu imaju *hashtag* kurva pronađeno je 30 objava za koje je autor objave jedna od osoba na fotografiji, 17 objava čiji je autor osoba koja nije na fotografiji i 77 čiji se autor nije mogao odrediti. Kod jedne analizirane objave s *hashtagom* drolja nije se mogao odrediti autor. Slično je i s *hashtagom* drolje. Od ukupno 197 analiziranih objava koje su u

opisu imale *hashtag slutshaming*, kod 36 objava je autor objave bila jedna od osoba na fotografiji, kod 15 objava autor nije bila jedna od osoba na fotografiji, a za više od polovice objava (N=146) autor se nije mogao odrediti.

Na samo 134 objave, od analiziranih 325, pronađene su objave koje sadrže fotografije ili videozapise. U objavama s *hashtagom* kurva, u 34 objave prikazana je jedna osoba, na 14 dvije osobe, a na 9 tri ili više osoba. Pronađeno je 76 objava s *hashtagom slutshaming* koje su prikazivale jednu, dvije ili tri osobe. Jedna osoba je prikazana u 63 analizirane objave, dvije osobe u devet objava, a tri ili više osoba u samo četiri objave.

5.3. Rasprava

Od svih analiziranih objava (N=325), najveći broj objava čine objave koje u opisu imaju *hashtag slutshaming*. Spomenuti *hashtag* ne koristi se u negativne svrhe (npr. objavljivanje fotografija osobe, najčešće ženskog spola, za koju smatramo da je „drolja“), već u svrhu promicanja prava žena. Objave s *hashtagom slutshaming* govore o neravnopravnom odnosu muškaraca i žena, feminizmu, seksualnom zlostavljanju i sl. Govori se o tome da je ženama teško zadovoljiti zahtjeve muškaraca jer ako naprave što muškarci žele onda je žena drolja (eng. slut), a ako odbije onda je prudnica (eng. prude). To se vidi iz objava koje su objavljene na društvenoj mreži *Instagram*. Jedna je objavljena 18. kolovoza („I'm tired of being either a slut or a prude“), a druga 28. kolovoza („Reminder: Sluti s a social construct“).

Ako se pretpostavi da se uvredljivi *hashtagovi* koriste s ciljem činjenja elektroničkog nasilja, sukladno tome bi se u objavama trebala spominjati i osoba koja nije na fotografiji. Analizirajući dobivene rezultate odbacuje se ta pretpostavka jer su pronađene samo dvije objave s *hashtagom* kurva u kojima se spominje osoba koja nije na fotografiji i dvije objave s *hashtagom slutshaming*. Isto tako, pretpostavka autorice je da osobe koje se nazivaju droljama, kurvama i sl. objavljuju fotografije na kojima su u kupaćem kostimu ili donjem rublju. Od 126 analiziranih objava s *hashtagom* kurva, osobe u kupaćem kostimu ili u donjem rublju pronađene su u samo 12 objava; od 197 objava s *hashtagom slutshaming* pronađeno je 29 objava. Time se zaključuje da objavljivanje takvih fotografija nije jedan od razloga za korištenje uvredljivih *hashtagova*.

Ako se pogledaju sve tri društvene mreže koje su analizirane i ako ih usporedimo s brojem objava, dobije se rezultat da je najveći broj objava s društvene mreže *Instagram*, čime se

potvrđuje hipoteza H1. Instagram je jedna od najpopularnijih mreža današnjice sa više od jedne milijarde korisnika. Prema portalu eBizMBA njegova popularnost je u porastu za 3%.

Iako je pretpostavljeno da većinu objava s gore navedenim *hashtagovima* čine fotografije, fotografije čine tek 36,6% objava. Tekstovi čine 53,2% objava, dok ostatak od 10,2% čine videozapisi. Ovim rezultatom opovrgava se hipoteza H3. Usporedi li se vrsta objave s određenim *hashtagom*, dobije se rezultat da *hashtag* kurva najčešće stoji u opisu fotografija, *hashtagovi* drolja i *slutshaming* se koriste u tekstovima, a *hashtag* drolje u opisu videozapisa.

Drugom hipotezom (H2) pretpostavlja se da je najveći broj objava na engleskom jeziku. Ovim istraživanjem je potvrđena ta hipoteza. Objave na engleskom jeziku čine 54,5% objava na *Instagramu*, 68,8% objava na *Facebooku* i 71,7% objava na *Twitteru*. Usporedi li se to s *hashtagovima* dobiju se slični rezultati, pronađeno je 165 objava na engleskom jeziku koje su sadržavale *hashtag slutshaming* (od ukupno 197 objava).

Pretpostavka da je većina osoba na fotografiji osoba ženskog spola (hipoteza H4) nije ni potvrđena ni opovrgnuta jer se kod više od polovice analiziranih objava nije mogao odrediti spol (između 53,3% objava na *Facebooku* i 91,6% na *Twitteru*). Fotografije na kojima je osoba ženskog spola pronađene su u 28 objava s *hashtagom* kurva i u 51 objavi s *hashtagom slutshaming*.

Posljednja hipoteza (H5) je u potpunosti opovrgnuta jer je pronađeno samo 3,6% objava na *Instagramu* koje su za cilj imale činjenje elektroničkog nasilja, na *Facebooku* je pronađeno 7,8% objava, a na *Twitteru* samo 3,6%. Najveći broj objava s ciljem činjenja elektroničkog nasilja bile su objave s *hashtagom* kurva i *slutshaming* (sedam objava sa svakim *hashtagom*) i jedna objava s *hashtagom* drolje.

6. Zaključak

Mladi sve više vremena provode koristeći mobilne uređaje ili pametne telefone i spojeni su na internet „uvijek i svugdje“. Istraživanje EU Kids Online (2020) pokazuje da se broj sati koji djeca provedu koristeći mobilne uređaje udvostručio u odnosu na istraživanje provedeno prije deset godina. Djeca su također odgovorila da mobilni uređaj koriste svakoga dana. Iako se mobilni uređaji mogu koristiti u pozitivne svrhe, npr. za komunikaciju s prijateljima i obitelji, kao pomoć pri rješavanju domaće zadaće, korištenje mobilnih uređaja krije mnoge rizike, posebice na internetu (Brown, 2017). Kako navodi Boyd (2008), internet je trajna arhiva koju je moguće pretraživati, čiji sadržaj nikada ne nestaje. Što god se objavi na internetu ono tamo i ostane. Na internetu nema jasne granice između toga što je privatno, a što javno i zbog toga nikada ne može znati tko je objavljeni sadržaj vidio. Činjenica da nema sustava koji bi kontrolirao cijeli internet pruža mogućnost zlostavljačima da šalju i objavljuju sadržaj koji može nekome naštetiti. Roditelji najčešće nisu dovoljno uključeni u aktivnosti na internetu ili sadržaj koji njihova djeca stvaraju ili koriste (Patchin, Hinduja, 2012). Kako bi se kontrolirao problem povećanja elektroničkog nasilja i smanjila mogućnost utjecaja istog na psihološki razvoj djece (npr. razvoj bolesti poput depresije ili anksioznosti), potrebna je suradnja na globalnoj razini, suradnja učitelja, roditelja i predstavnika vlasti, kao i tretman koji uključuje i žrtve i počinitelje (Brown, 2017). Praktički je nemoguće u potpunosti ukloniti sve rizike na internetu, ali to ni ne mora biti cilj. Fokus se treba staviti na prevenciju, a ne na saniranje štete.

Pregledom provedenih istraživanja na temu elektroničko nasilje utvrđeno je da postoji povezanost između tradicionalnih oblika nasilja i elektroničkog nasilja, čime tradicionalni oblici nasilja mogu biti prediktor za pojavu elektroničkog nasilja (Kowalski, Morgan, Limber, 2012). Rezultati istraživanja koje je provedeno u Turskoj 2019. pokazali su da percepcija diferencijacije moći i anonimnost mogu biti pokretači za činjenje elektroničkog nasilja. Ako neka osoba sebe percipira kao dominantnu u odnosu na drugu osobu, veća je šansa da će tu osobu i zadirkivati (razvila pozitivne osjećaje prema zadirkivanju). Zanimljivo je da osobe muškog spola češće razviju pozitivan stav prema zadirkivanju, nego žene (Yurtkoru, Islamoglu, 2019). Što se tiče razlike u spolu, istraživanja pokazuju da su žrtve uglavnom ženskog spola, a počinitelji muškog (Addington, 2013; Kowalski, Morgan, Limber, 2012; Wade, Beran, 2011).

Rezultati analize sadržaja pokazali su da se uvredljivi *hashtagovi* kurva, drolja, drolje i *slutshaming* ne koriste u svrhu činjenja elektroničkog nasilja, već se koriste iz zabave, kako bi se ispričao neki vic, objavile riječi pjesama ili neki citat. *Hashtag slutshaming* koristi se kako bi se podigla svijest o neravnopravnosti između muškaraca i žena. Žene se osuđuje zbog njihovog fizičkog izgleda i zbog načina oblačenja. Svaka žena koja je oskudno odjevena je kurva i drolja. Kako bi se spriječilo da se uvrede i ružne riječi koriste kao zabava i sredstvo zadirivanja, treba djecu učiti empatiji i težini riječi koje izgovore. U tome im mogu pomoći ne samo roditelji i prijatelji, već i učitelji.

7. Popis korištenih izvora

1. Addington, L. A. (2013). Reporting and Clearance of Cyberbullying Incidents: Applying "Offline" Theories to Online Victims. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 20 (10), 1-21.
2. Best, J., Bogle, K. A. (2014). *Kids Gone Wild: From Rainbow Parties to Sexting, Understanding the Hype Over Teen Sex*. New York: New York University Press.
3. Blum-Ross, A., Livingstone, S. (2016). *Families and screen time: Current advice and emerging research*, LSE Media Policy Project, Media Policy Brief 17. London: LSE. Dostupno na: <http://eprints.lse.ac.uk/66927/> , stranica posjećena 29. kolovoza 2020.
4. Brown, J. (ur.) (2017). *Online Risk to Children: Impact, protection and prevention*. New Jersey: John Wiley & Sons.
5. Cassidy, W., Brown, K., Jackson, M. (2012). 'Under the radar': Educators and cyberbullying in schools. *School Psychology International*, 33 (5), 520-532.
6. Cassidy, W., Jackson, M., Brown, K. (2009). Sticks and Stones Can Break My Bones, But How Can Pixels Hurt Me? Students' Experiences with Cyber-Bullying. *School Psychology International*, 30 (4), 383-402.
7. Craig, W., Henderson, K., Murphy, J. (2000). Prospective teachers' attitudes toward bullying and victimization. *School Psychology International*, 21 (1), 5-211.
8. Croft, T., Lee, M., McGovern, A., Milivojevic, S. (2015). *Sexting and Young People*. New York: Palgrave MacMillan.
9. Davidson, J. (2014). *Sexting: Gender and Teens*. Rotterdam: Sense Publishers.
10. eBizMBA (2020). *Top 15 Best Networking Sites/ August 2020*. Dostupno na: <http://www.ebizmba.com/articles/social-networking-websites>, stranica posjećena 1. rujna 2020.
11. Heiman, T. (2010). *Cyberbullying: Coping with negative and enhancing positive uses of new technologies, in relationship in educational settings*. Rad predstavljen na konferenciji COST IS 0801 <http://8540237597776146556-1802744773732722657-sites.googlegroups.com/site/costis0801/dr-tali-heiman-stsm-report-2011/>, stranica posjećena 30.kolovoza 2020.
12. Hsieh HF & Shannon SE. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9): 1277-1288.

13. Kowalski, R. M., Morgan, C. A., Limber, S. P. (2012). Traditional bullying as a potential warning sign of cyberbullying. *School Psychology International*, 33 (5), 505-519.
14. McQuade, S. C., III., Colt, J. P., Meyer, N. B. B. (2009). *Cyber bullying: Protecting kids and adults from online bullies*, Westport, CT: Praeger.
15. Mishna, F., Cook, C., Saini, M., Wu, M., MacFadden, R. (2011). Interventions to Prevent and Reduce Cyber Abuse of Youth: A Systematic Review. *Research On Social Work Practice*, 21 (1), 5-14.
16. Moreno, M. A., Parks, M. R., Richardson, L. P. (2007). What are adolescents showing the world about their health risk behaviors on MySpace? *Medscape General Medicine*, 9 (4): 9.
17. Ofcom (2016). *Children and parents: Media use and attitudes report*. Ofcom. Dostupno na: https://www.ofcom.org.uk/data/assets/pdf_file/0034/93976/Children-Parents-Media-Use-Attitudes-Report-2016.pdf , stranica posjećena 15. kolovoza 2020.
18. Patchin, J. W., Hinduja, S. (2006). Bullies Move Beyond the Schoolyard: A Preliminary Look at Cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4 (2), 148-169.
19. Patchin, J. W., Hinduja, S. (ur.) (2012). *Cyberbullying prevention and response: expert perspectives*. New York: Routledge.
20. Phippen, A. (2016). *Children's online behaviour and safety: Policy and rights challenges*. London, UK: Palgrave.
21. Pujazon-Zazik, M., Park M. J. (2010). To Tweet, or Not to Tweet: Gender Differences and Potential Positive and Negative Health Outcomes. *American Journal of Man's Health*, 4 (1), 77-85.
22. Romero, A. J., Bracamonte Wiggs, C., Valencia, C., Bauman, S. (2013). Latina Teen Suicide and Bullying. *Hispanic Journal of Behavioral Science*, 35 (2), 159-173 .
23. Ryan, T., Kariuki, M., Yilmaz, H. (2011). A comparative analysis of cyberbullying perceptions of preservice educators: Canada and Turkey. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 10 (3), 1-12.
24. Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., Hasebrink, U. (2020). *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries*. *EU Kids Online*. Doi: 10.21953/lse.47fdeqj01of0.
25. Wade, A., Beran, T. (2011). Cyberbullying: The New Era of Bullying. *Canadian Journal of School Psychology*, 26 (1), 44-61.

26. Weber, N. L., Pelfrey, W. Jr. (2014). *Cyberbullying: Causes, Consequences and Coping Strategies*. El Paso: LFB Scholarly Publishing LLC.
27. Ybarra, M. L., Mitchell, K. J. (2004). Youth engaging in online harassment: Associations with caregiver-child relationships, Internet use, and personal characteristics. *Journal of Adolescence*, 27 (3), 319-336.
28. Yurtkoru, E.A., Islamoglu, G. (2019). Incivility in Digital Era: a Study on Cyberbullying. 14th International Strategic Management Conference & 8th International Conference on Leadership, Technology, Innovation and Business Management.

8. Prilozi

MATRICA ZA ANALIZU SADRŽAJA

I. Opće informacije o objavi

1. Na kojoj društvenoj mreži je objava?
  - A) Instagram
  - B) Facebook
  - C) Twitter

2. Koji hashtag je u opisu objave?
  - a) Kurva
  - b) Drolja
  - c) Drolje
  - d) Slutshaming

3. Koja je vrsta objave?
  - a) Fotografija
  - b) Video zapis
  - c) Tekst
  - d) Drugo _____

4. Na kojem jeziku je napisana objava?
  - a) Hrvatskom
  - b) Engleskom
  - c) Drugo _____

5. Koja je tema objave?
  - a) Zabavne teme (objava smiješnih citata, objava teksta pjesme...)

- b) Žene (stil oblačenja, odnos muškaraca prema ženama, odnos prema žrtvama silovanja...)
  - c) Muškarci (odnos žena prema muškarcima, zlostavljanje muškaraca)
  - d) Mediji i javne osobe
  - e) Putovanja
  - f) Drugo
6. Tko je autor objave?
- a) Jedna od osoba na fotografiji
  - b) Osoba koja nije na fotografiji
  - c) Ne može se odrediti
7. Koliko osoba je prikazano u objavi?
- a) Jedna
  - b) Dvije
  - c) Tri ili više
8. Koliko osoba je označeno u objavi?
- a) Jedna
  - b) Dvije
  - c) Tri ili više
9. Spominje li se u objavi osoba koja nije na fotografiji?
- a) Da
  - b) Ne
  - c) Ne može se odrediti

II. Odnosi se na objave koje sadrže fotografiju ili video zapis

10. Osoba na fotografiji/video je i autor objave.
- A) Da
  - B) Ne

C) Ne može se odrediti

11. Osoba na fotografiji/video je ženskog spola.

A) Da

B) Ne

C) Ne može se odrediti

12. Osoba na fotografiji/video je fotografirala/snimala samu sebe (selfie).

a) Da

b) Ne

c) Ne može se odrediti

13. Osoba na fotografiji/video je obučena.

a) Da

b) Ne

c) Ne može se odrediti

14. Osoba na fotografiji/video je u donjem rublju ili kupaćem kostimu.

a) Da

b) Ne

c) Ne može se odrediti

15. Osoba na fotografiji/video je fotografirana/video za vrijeme večernjeg izlaska.

a) Da

b) Ne

c) Ne može se odrediti

16. Osoba je fotografiran/snimana a u školi.

a) Da

b) Ne

c) Ne može se odrediti

17. Osoba je fotografirana/snimana u kući/stanu

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne može se odrediti

18. Osoba je fotografirana/snimana vani (u shopping centru, u prirodi...)

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne može se odrediti

III. Odnosi se na cilj (ciljeve objave), moguće je više odgovora

19. Koji je cilj objave posta?

- A) Elektroničko nasilje
- B) Promocija proizvoda ili događaja
- C) Samopromocija
- D) Zabava
- E) Drugo